

**AZ OLASZ KOMMUNISTA PÁRT HARCA A MUNKÁSEGYSÉGÉRT,
AZ ANTIFASISZTA NÉPFRONTÉRT**

/1921. január 21-1944. április 24./

Egyetemi doktori értekezés

Témavezető: Dr. Rác János
tanszékvezető, egyetemi tanár

Készítette: Németh István

Szeged, 1977.

I. A Kommunista Párt megalakulása, erőfeszítései a munkásegység visszaállítására.

A munkásmozgalom helyzete Az I. világháború befejeződésé-
az I. világháború után vel Olaszország előtt két ut
állt. Az egyik utat a tömegeknek a gazdasági-szociális
követelések megvalósításáért folytatott harca jelen-
tette, a másik utat pedig, a másik "megoldást" a kon-
zervatív, reakciós burzsoá erők, lényegében azon körök
uralmának visszaállítását jelentette bármilyen eszköz-
zel, amelyek Olaszországot a világháborúba vitték.

1918-tól 1922 október 30-ig lényegében az volt a
főkérdés Olaszországban, hogy a továbblépés két lehet-
séges útja közül melyik győz, melyiket sikerül megvaló-
sítani.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme
az I. világháború okozta súlyos megpróbáltatás nagy-
mértékben hatott az olasz munkásosztályra, de hatott
1917 tanulsága az olasz parasztságra is. 1918-ban meg-
kezdődött a munkástömegek és a földet követelő agrár-
proletariátus offenzívája. A tömegharc élénkülésének
az lett a következménye, hogy az Olasz Szocialista Párt
vezetésében határozott balratolódás következett be. A
reformisták ^{1/} háttérbe kerültek, döntő szavuk a mun-
kásmozgalom politikájának alakításában a baloldaliak-
nak, a Constantino Lazzari és Giacinto Serrati körül

csoportosuló erőknek lett, akik az események menetének hatására a háboruba lépéskor hangoztatott "sem csatlakozni, sem szabotálni" ^{2/} centrista álláspontot feladták.

A balratolódás, a tömegmozgalom erősödésének következménye, hogy az Olasz Szocialista Párt 1918 december 12-én kiadott tervezete már ^{3/} radikális hangot ütött meg elfogadott új programjában, amelyben a proletárhatalom kivívása, a termelőeszközök, a föld, a nagyüzemek szocializálását tűzték ki célul. A forradalmi program ellenére az olasz munkáspárt, az olasz munkásosztály mozgalma mégsem fejlődött a maga hagyományos harcos útján, a pártban levő sokféle ideológiai irányzat nem tette lehetővé az egységes fellépést. Igaz, a párt hivatalos vezetése a baloldaliak /maximalisták/ kezében volt, ^{4/} de a parlamenti csoport, ^{5/} valamint az Általános Munkásszövetség /CGIL/ a reformisták irányítása alatt állt, akik az 1918. december 12-i új programot nem is fogadták el. A Szocialista Pártot a különböző ideológiai elképzelések megosztották, így az nem volt képes egységes szervezetként a forradalmi erők élére állni, nincs a munkásosztálynak egységes ideológiai elveket valló irányító központja, a párt szervezetlen és fegyvertelen a forradalmi akciókra. Ez az oka annak, hogy maga az olasz munkásosztály a világháború utáni válság közepette aktívabban kezdeményez mint pártja, az Olasz

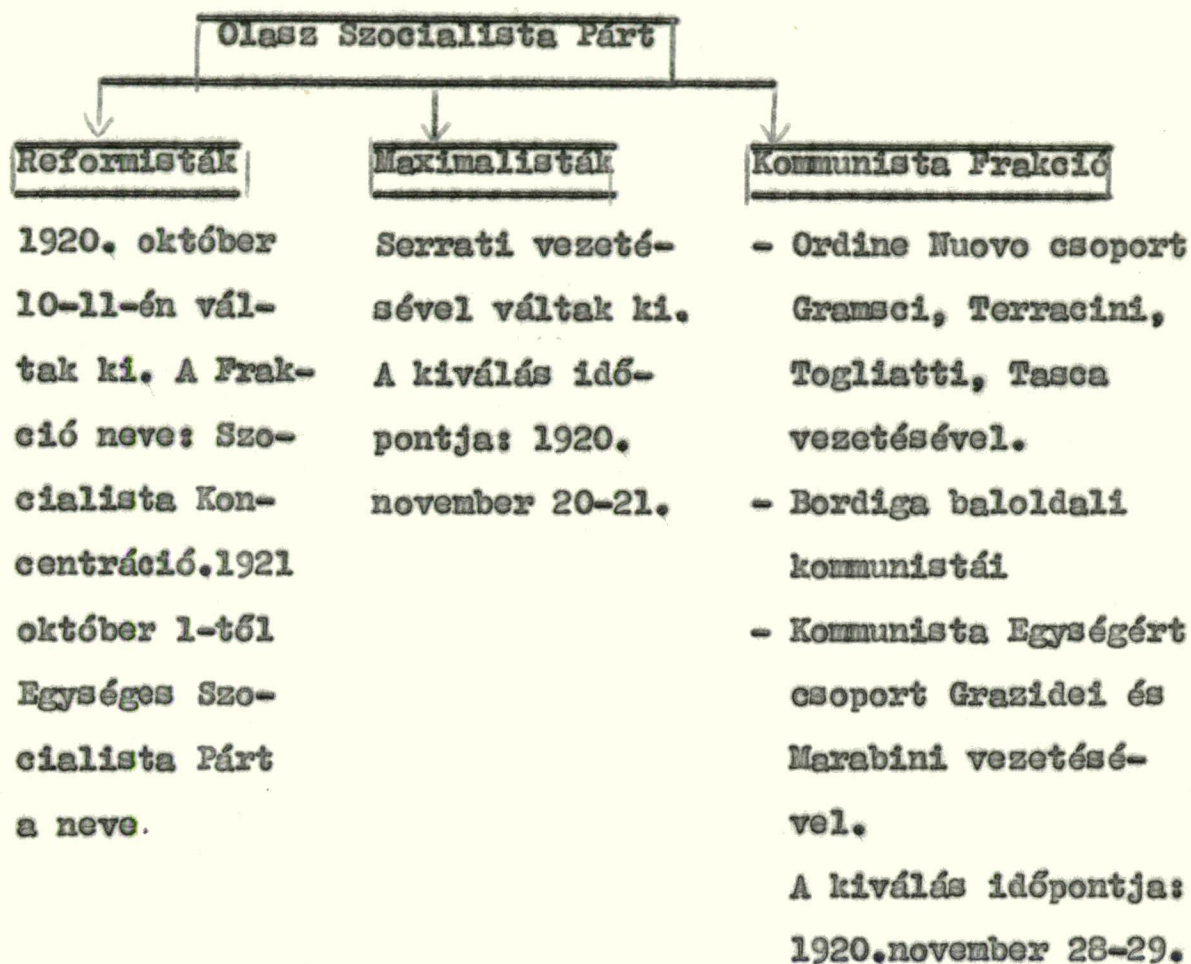
Szocialista Párt.

1919-ben Olaszország belső helyzete válságossá vált, hatalmas méretűvé fokozódott a tömegek harca. Hol egyes iparágak egészére, hol több iparágra kiterjedő sztrájk zajlott le, ^{6/} sorra alakultak az üzemi munkástanácsok, erősödött a bizalom a Szocialista Párt iránt. ^{7/} A sztrájkok a nyolc órás munkanapért, a munkánélküliség felszámolásáért folytak, főként a "triangolóban". ^{8/} A délen kezdődött földfoglaló mozgalmak pedig kiterjedtek Közép- és Észak-Olaszországra is. A munkásmegmozdulások radikalizálódását az 1920-ra kibontakozó, az északi iparvidékre kiterjedő gyárfoglaló mozgalmak mutatták. Mégis, a szocialisták belső megosztottság következtében nem tudtak az események élére állni, a megmozdulások nem nőttek át igazi átalakulást hozó politikai demonstrációvá. A Szocialista Párt nem tudott széleskörű politikai fellépést kezdeményezni. Az olasz munkásmozgalomban döntő fordulatnak kellett bekövetkezni. A spontán kirobbanó követeléseket, törekvéseket tudatosan megfogalmazó és annak megvalósításáért egységesen fellépő élcsapat létrehozására megérett az idő. Ehhez az első lépést a Torinóban 1919. május 1-én megalakult "Ordine Nuovo" csoport létrejötte jelentette. Programjuk középpontjában a proletárdiktatura állt. A Szocialista Párt reformista vezetői nyíltan szabotálták a munkáshatalomért folyó harcot, tevékenységük csak

szólamokra korlátozódott. A párt vezetősége alkalmatlanná vált a tömegmozgalom vezetésére és "e ténnyel egyben kiszolgáltatta a mozgalmat a szervezkedő ellenforradalom támadásának, amelyet 1920 tavaszán indítottak" ^{9/} a munkás- és parasztnemmozdulások felszámolására. Jól látta Gramsci: "...semmiféle erőszakosságot nem fognak elmulasztani, hogy szolgai munkának vessék alá az ipari és mezőgazdasági proletariátust, arra fognak törekedni, hogy szétörjék a munkáosztály politikai-harci szervezetét, és bekebelezzék a gazdasági ellenállás szervezeteit a burzsoá állam gépezetébe." ^{10/}

Az Ordine Nuovo csoport eleinte a Szocialista Párt egészének egységes átalakítását, új normák szerinti átszervezését akarta. Ez nem sikerült, mert sem a reformisták, sem a centristák nem fogadták el a Komintern 1920 július 13-án, a II. kongresszuson hozott alapokmányának a "21 feltételnek" - amely a forradalmi párt tevékenységének kritériumait foglalta össze - néhány tételét, többek között a reformisták kizárására vonatkozó pontokat. A Szocialista Párt hamarosan frakciókra szakadt.

A párt frakciókra szakadása a következőképpen történt:

A szakadás ellenére a frakciók a Szocialista Párt 1921. január 15-én megtartott kongresszusán résztvettek, ahol az un. 21 feltétel elfogadásáról volt szó, és ahol nagy többséggel a maximalisták győztek, ^{11/} vagyis azok, akik a pártegység további megtartása mellett a reformisták kizárása ellen foglaltak állást. A kommunistáknak azért, hogy ebben a helyzetben a munkásosztály soraiban új politikai erő jelenhessen meg, hogy ne legyen akadálya a Komintern elveire épülő új típusú munkáspárt megszervezésének ^{12/} - "mert a Szocialista Párt sohasem volt

igazán forradalmi párt. Legnagyobb szerencsétlensége, hogy nem szakított a reformistákkal" ^{13/} - meg kellett tenni a döntő lépést.

Ellentmondások és eredmények az antifasiszta mozgalomban. A Kommunista Párt politikájának alakulása.

1921. január 21-én Livornóban a kommunista csapatok és a baloldali maximalisták mealakították az Olasz Kommunista Pártot.

Az Olasz Szocialista Pártban

bekövetkezett szakadás úgy ment végbe, hogy a kommunisták a Szocialista Párt többségétől szakadtak el. ^{14/} A szakadás után a kommunistáknak minden erővel az új, a komintern elveire épülő munkásegység érdekében kellett volna tevékenykedni. A helyzet közben megváltozott, az új erőviszonyok álltak elő, forradalmi apály következett be. A fasiszta reakció széles körben szervezte erőit, megindultak a squadrista akciók, amelyek kezdetől fogva proletár- és parasztellenes ellenforradalmi akciók. Ez méginkább azt követelte, hogy a kommunisták mindent tegyenek meg az erők összefogására. Igaz, Olaszországban a marxizmus-leninizmus eszmei alapján létrejött a proletariátus forradalmi pártja, de sok forradalmi beállítottságú munkás a régi pártban maradt. Problémát jelentett továbbá az, hogy a Kommunista Pártban a vezetés Bordiga és csoportja kezébe került. Az Ordine Nuovo csoport élén Gramscival, Togliattival ^{15/} kisebb befolyással rendelkezett. ^{16/} Így a vezetés hibái mi-

att az OKP fennállásának első éveiben a "kommunizmus gyermekbetegségében" szenvedett. 17/

Mire az olasz munkásmozgalom történetében bekövetkezett a nagy jelentőségű livornói fordulat, 18/ addigra fordulat állt be a történelmi helyzet alakulásában is. A változást a forradalmi erők visszaszorulása, a fasiszta ellentámadás jelentette.

A fasiszta mozgalom az olasz politikai életben 1920 végén kezdett döntő szerepet játszani, és ekkor már a "...munkás-paraszt tömegek forradalmi mozgalmával szemben... az erőszakos terrorista megtorlások útjára lép." 19/ A fasiszta típusú ellenforradalom a Giolitti-kormány által hivatalosan is elismert és támogatott mozgalom lett, sőt 1921. májustól a fasiszták már az államhatalomnak is részesei.

Az olasz munkásoztság harcolt a fasizmus ellen még annak hatalomrajutása előtt, de ezekre a harcokra, a sztrájkokra a munkásmozgalom hanyatló szakaszában került sor, amikor a Kommunista Párt még politikailag és szervezetileg sem volt képes a "proletariátus egész antifasiszta harcának kezdeményezésére és vezetésére." 20/ Spontán kezdeményezésekre sor került. Megalakult a Népfőrség 1921 tavaszán országsszerte /Arditi del Popolo/ 21/ és a Munkaszövetség /Alleanza del lavoro/. 22/ A népfőrségi mozgalomnak népi- és egységjellege volt, viszont a

szocialista vezetők paktumot kötöttek a burzsoáziával, amelyben a Szocialista Párt elhatárolta magát a Népőrségtől. ^{23/} Ekkor a Kommunista Párt is hibás taktikai szemlélettel utasította tagjait a Népőrségből való kilépésre, holott a Népőrségből kifejlődhetett volna a különböző pártállású erőket összefogó szervezet kommunista vezetéssel.

Igy a munkáspártok ellenségeskedésének, megnemértésének a munkásegység, az antifasiszta harc látta kárát. Az OKP hibát követett el az antifasiszta erők első nagyobb összefogási kísérleténél, nem sikerült a forradalmi erőket egyetlen szervezett antifasiszta tömbben egyesíteni, ^{24/} nem sikerült a munkástömegek elemi követeléseikért folyó harcban véget vetni a nem kommunista szervezetek megalkuvásának. A Népőrség nem válhatott az ellenállás és a fegyveres harc kiindulási alapjává.

Az olasz kommunista mozgalom előrejutásában kulcskérdés lett az antifasiszta harc problémája, napirendre kellett kerülni a Népőrséggel szemben elkövetett hibák leküzdésének. Ez a folyamat nagyon sok elvi, gyakorlati és személyi kérdés tisztázása elé állította az olasz kommunistákat. ^{25/}

A Komintern III. kongresszusán meghirdetett egységfront-politika, és a "ki a tömegek közé" ^{26/} jelszó gyakorlati alkalmazása és megvalósítása, amellyel a kommunisták ma-

guk mellé állíthatták volna a munkásosztály, a dolgozók, a fasizmussal elégedetlen tömegek többségét, még váratott magára.

A squadristák, a fasiszta osztagok munkás- és néptömegek elleni tevékenységének hatására, valamint a pártszakadás miatt a Szocialista Pártban súlyos frakciók között harc bontakozott ki. Ez a harc elvezetett egészen addig, hogy a Serrati-féle maximalisták eljutottak 1921-ben a "21 feltétel" elfogadásához. Ezt új nevük is jelzi, mert a III. Internacionálé hívei néven alakítottak új frakciót. Ez a balratolódás már lehetővé tette, hogy a kommunisták és a Komintern elveit később elfogadó serratisták a munkásmozgalom forradalmi szárnyát erősítendő megkezdjék párbeszédüket akció-, majd szervezeti egységük megteremtésére.

A legsúlyosabb politikai válság idején, 1922. október 1-én ^{27/} sor került az események hatására arra, hogy a Szocialista Pártból kizárják a reformistákat. ^{28/} Ez viszont a serratistákat a pártban való maradásra kényszerítette. Igaz, külön frakcióban tömörülnek, de így mégsem került sor a kommunistákkal való egyesülésre.

A fasizmus hatalomrajutását önmagában a Kommunista Párt megakadályozni nem tudta, még nem volt elég felkészült és nem volt akkora befolyása, hogy a dolgozó tömegeket mozgósítani és vezetni tudja, másrészt a vezetés

a parlamenti választásokon való részvételt elvető, a kis csoport "forradalomcsinálását" igenlő, az egységfrontot politikai síkon elvető Bordiga csoport kezében volt.

A Bordiga-féle pártvezetés további hibáit dokumentálják a "Római tézisek." 29/ A Gramsci-Togliatti vezette leninista csoport harcolt a bordigizmus, és a fasizmus ellen, sikra szállt a szocialistákkal való együttműködésért, a baloldali maximalistákkal való egyesülésért. A Komintern vezetősége is mindent megtett azért, hogy megvalósuljon a "serratisták" és a kommunisták közeledése. 30/ Egyesülni a baloldali szocialistákkal, vagy nem, ez a kérdés hatalmas vitát váltott ki. Ez a vita a Kommunista Pártban a szektás Bordiga-front áttörésével zárult 31/ 1923-ban, de ekkorra már a fasizmus hatalomra jutott. A munkásosztály szervezetiileg gyenge, sikerült akciókészségét megtörni.

1923 áprilisában került sor az Olasz Kommunista Párt vezetőségének átalakítására. Az új vezetőség döntően az Ordine Nuovo csoportból került ki, köztük Gramsci, Togliatti, Terracini, Gennari, Scoccimarro. Néhány bordigista is maradt még a vezetőségben, de a párt stratégiai és taktikai elképzeléseit mostmár az "ordine-nuovisták" határozhatták meg, amelynek megfelelően a legfontosabb kérdés a Kommunista Párt szervezeti megerős-

sítése, a tömegbefolyás növelése, másrészt a kommunista és összes szocialista erők politikai akcióegységének kialakítása a fasiszmus elleni harcra.

A Kommunista Párt a Komintern elképzelésének megfelelően ^{32/} az 1924 áprilisi parlamenti választások előtt képes volt megvalósítani a Serrati vezette szocialistákkal való egyesülést, a parlamenti választásokon pedig 19 képviselője ^{33/} jutott a választási erőszakosságok ellenére a parlamentbe. Az egyesülés lépés volt előre a szocialistákkal való egység megteremtésének útján, jelentősen bővült a kommunisták befolyása a munkásosztályra, a párt tömegkapcsolatokra tett szert, ismertté válik és sikerül felhasználnia a Matteotti-válság ^{34/} jelentette erőpróbát. A párt helyes taktikával a tömegmegmozdulásokat, tüntetéseket igyekezett kombinálni a parlamenti harccal ^{35/}, a politikai szövetségek keresésével, de a polgári- és más antifasiszták még nem merték vállalni a kommunista és más erőkkel való szövetség útját. Az ellenzék parlamenti csoportjai alakították meg Matteotti meggyilkolása után az Aventinusi Blokkot. Ebben az antifasiszta szövetségben részt vett a kommunista párt, a szocialista párt és a polgári ellenzék is. A blokk alkotmányos uton kereste a politikai kérdések megoldását, bojkottálták a parlamentet, a királyhoz akartak fordulni a parlament feloszlatásáért. A kommunisták javasolták

a tömegek mozgósítását, az általános politikai sztrájk kihirdetését. A blokk ezt a javaslatot nem fogadta el. A fasisztaellenes irányzatok közt támadt széthúzás a kivételes törvények életbeléptetése után ismét megnyilvánult, akkor a kommunistákkal a Fasisztaellenes Tömörülés nevű szervezet állt szemben. Ez a szervezet nem-sokára kettészakadt, és kivált belőle az Igazság és Szabadság /Giustizia e Libertà/ csoport. Az Aventinusi Blokk mozgalma nem járt sikerrel, mert nem mertek a tömegmozgósítás eszközéhez nyulni.

A fasizmus átvészelte a krízist és az 1925-26-os törvényekkel befejezte a totális állam kiépítését. 36/

Gramsci 1925-ben a munkásegység meggyőződéses híveként, a szövetségesek széles körével számoló, az olasz sajátosságokat figyelembe vevő stratégiai koncepció megvalósításának igényével lett a kommunista párt új főtitkára. Már a Matteotti ügy kapcsán is arról beszélt, hogy a fasiszta terrorral szembe kell állítani a demokratikus erők egységfrontját. 37/ A mozgalom fő feladatává az egység megteremtését tűzte ki. Egységen viszont nemcsak a munkásegységet, hanem az olasz nép egységét értette, 38/ mert a közvetlen cél a tömegek mindennapi követeléséért és a demokratikus szabadságjogok védelméért folyó harc volt, ennek feltétele viszont a munkásosztály egysége. Ezért lett a kommunista párt napilapjának neve is L' Unità 39/ /Egység/.

1924 májusában tartották a Kommunista Párt III.

kongresszusát előkészítő comoi értekezletet, amelyen már jelentős eredmény született; a "Római tézisek" megtagadása. ^{40/} Döntő változást a párt fejlődésében 1926 hozott.

A III. Lyonban tartott kongresszuson ^{41/} javarészt azok a kérdések kerültek elő, mint 1935-ben a Komintern VII. kongresszusán.

A lyoni kongresszus elméleti téren lezárta a párt történetének bordigista korszakát. A kongresszus téziseiben szó volt a "munkás-paraszt szövetségről, az összes demokratikus politikai erő antifasiszta összefogásának kérdéséről." ^{42/} A kongresszus számotvetett azzal a változással, amely az 1919-20-as forradalmi helyzet óta végbement.

Ekkor kapott az olasz munkásmozgalom átfogó elemzést a gazdasági, társadalmi strukturájáról, a szocialista forradalom perspektívájáról. Az elemzés kimutatta azokat a munkásozttályon kívüli erőket és politikai tényezőket, amelyek objektíve érdekeltek a fasizmus, a kapitalizmus elleni harcban és ehhez a harchoz közelednek. Ezen az alapon a tézisek megteremtették a munkásozttály antifasiszta harcának taktikai - mert a tézisek a fasizmus legyőzését taktikaként fogták fel - alapját. A szervezett antifasiszta és tőkeellenes egységfront megvalósítását tették központi feladattá. ^{43/} Foglalkozott a kongresszus a szakszervezet kérdésével is. Ezzel kapcsolatban azt állapították meg, hogy a fasizmus már lehetetlenné tette a

szakszervezetek normális működését, ^{44/} ezért olyan elemekre kell épülni az egységfrontnak, amelyeknek a létrehozását a munkásság különféle célokból kezdeményezi. "Nem szabad egyetlen szervezeti formát sem felhasználatlanul hagyni. Azt kell szem előtt tartani, hogy fő célunk; egyre kiterjedtebb erőknek a mozgósítása és szerves egységgé való egybefogása" - mondta Gramsci. ^{45/}

A főtitkár érdeme, hogy a kongresszus foglalkozott a parasztsággal is rámutatva arra, hogy az északi ipari munkásság után a déli országrész agrárproletariátusa a legforradalmibb. ^{46/} A III. kongresszus arra a következtetésre jutott, hogy a munkásozstálynak vállalnia kell a-
zokat a nemzeti feladatokat, amelyek a polgári demokra-
tikus forradalom nem oldott meg. Rámutatott arra, hogy a pártnak a proletariátust és szövetségeseit részleges akciók során át kell elvezetni a proletárforradalomhoz. ^{47/}

A kongresszuson a vezetőség álláspontját a küldöttek nagy többsége elfogadta. Az Olasz Kommunista Pártnak így sikerült megszabadulni a bordigizmustól, az már nem jelentett visszahúzó erőt a kommunista mozgalomban. Hibát követett el viszont a kongresszus abban a tekintetben, hogy stratégiai célként továbbra is a proletárdiktatúrát és nem a fasizmus legyőzését tűzte ki. Másrészt helyesen foglalt állást abban a kérdésben, hogy a legközelebbi feladatként a részleges fasizmusellenes akciók

megvalósítását tűzte ki célul.

Bár a tézisek nem egy az egyben fogalmazták meg a Komintern V. kongresszusa által a szociáldemokráciáról adott hibás értékelést - "a szociáldemokrácia... a munkásmozgalom jobb szárnyából a burzsoázia bal szárnyává és helyenként a fasizmus szárnyává alakult át" - 48/ a tézisek megfogalmazása is helytelenül értékeli a szocialistákhoz való viszonyt. "A szociáldemokrácia, jóllehet társadalmi bázisa a proletariátus sorai közt még nagy, ideológiáját és betöltendő politikai funkcióját tekintve a burzsoázia balszárnyának számít." 49/

A kongresszust rövid idő múlva követő fasiszta terrorhullám a Kommunista Pártot megfosztotta valamennyi Olaszországban tartózkodó vezetőjétől. 50/ Mindennek ellenére a párt az újonnan Franciaországban létesített Külföldi Központ vezetésével 51/ tovább dolgozott.

Fontos állomás a párt történetében a Kölni kongresszus, 52/ ahol a párt vezetősége kidolgozta az új, az adott történelmi helyzetnek megfelelő politikai elképzelését. Lyonban a stratégiai célt a proletárdiktatura jelentette, a IV. kongresszus is emellett foglalt állást. Továbbra is kiállnak amellett, hogy a proletariátus a munkáshatalomért, a szocialista társadalomért küzd, de az adott történelmi helyzetben nem tűzheti közvetlenül napirendre a proletárdiktaturát. A párt és

a munkásosztály közvetlen feladataként a fasizmus megdöntését jelölték meg. Ennek érdekében a kommunista párt szükségesnek tartja az alulról történő összefogást minden olyan párttal, szervezettel, vagy politikai csoportosulással, amely kész harcolni a fasizmus ellen, a demokráciáért. Ezen a kongresszuson a két munkáspárt egyesítésével kapcsolatban arra a következtetésre jutottak, hogy ez az út egyelőre még nem járható, mert a proletárdiktatura, az ahhoz vezető út kérdésében alapvető ideológiai különbségek vannak. Abban egyetértenek, hogy a közvetlen harci feladatra, a fasizmus elleni harcra meg kell teremteni a munkásosztály összefogását, a munkásosztály egységfrontját, mert ez az első lépés a szélesebb összefogás megteremtésében.^{53/}

II. Akcióegységben a munkásosztály a fasizmus, a háború ellen, az antifasiszta nénfrontért.

Az 1934-es akcióegyezmény 1933. január 20-án olyan országban előzményei, eredményei jutott hatalomra a fasizmus, ahol a munkásmozgalom a legerősebb volt egész Európában. A németországi fordulat nyilvánvalóvá tette, hogy nem csak a német, de az egész nemzetközi munkásmozgalom gyengesége negosztottságában van. A kommunista mozgalom a fasizmus hatalomrajutásában annak bizonyítékát látta, hogy az osztályellentétek a végsőkéig kiéleződtek, rövidéletű lesz

a fasizmus hatalma, tulajdonképpen a proletárforradalom előestéjéről van szó. Sajnos történelmi tények bizonyították, hogy elcsúszott, elhibázott volt ez a következtetés. Meg voltak győződve arról is, hogy Hitler hatalomrajutása a szociáldemokrácia pályafutásának végét is jelenti.

A németországi események hatására 1933. február 19-én a Szocialista Munkásinternacionálé - továbbiakban SZMI - felhívással fordult a Kominternhez. Felhívásában felvetette a munkásegység gondolatát. A felhívásra a Komintern Végrehajtó Bizottsága 1933. március 5-én ^{54/} üzenettel fordult a világ munkásaihoz. Korábbi, az egységfront felülről való létrehozását tiltó álláspontját megváltoztatva már arra is lehetőséget lát, hogy az egységfrontot a pártok útján is megvalósíthatják a kommunista pártok. A Komintern az SZMI felhívását manővernek fogta fel, mert kigépzése minden előzményt nélkülözött, ezért arra a kitételre, hogy az SZMI kész tárgyalni a fasizmus elleni harcról, a Komintern nem is válaszolt. Az SZMI felhívása ténylegesen manővernek bizonyult.

Kedvezően fogadta az Olasz Kommunista Párt a Komintern egységfelhívását. Ezért üzenetet küldött a maximalista szocialistákhoz, és a republikánusokhoz. ^{55/} Közülük a tárgyalások megkezdődtek, de hamarosan meg is szakadtak, mert a szocialisták arra hivatkoztak, hogy amíg nincs konkrét megegyezés a Komintern és az SZMI között,

a tárgyalások nem folytathatók. 56/

Az 1933 tavaszán kiadott egységfelhívások nem hoztak eredményt. Az SZMI pedig 1933 augusztusában kijelentette, hogy a kommunisták egységtörekvése csupán taktikai manőver. A Komintern és a Kommunista Párt is 1933 őszére az egységpolitika értelmezésében a korábbi szektás utra tért vissza. 57/

Hozzájárult az előrelépéshez a Komintern XIII. plénuma, ahol a fasiszta diktatura osztálytartalmát úgy fogalmazták már meg, ahogyan az a VII. kongresszuson elhangzott. Viszont a plénum a fasizmust úgy értékelte, mint annak bizonyítékát, hogy a kapitalizmus gyenge, forradalmi helyzet van, hamarosan sor kerülhet a proletárforradalomra. Ezt az álláspontot képviselte az Olasz Kommunista Párt vezetősége is. Ujból nagy akadály került az egységmozgalom elé.

A 30-as évek elejére Nenni vezetésével kialakult egy olyan csoport a Szocialista Pártban is, amely hajlandó volt a kommunistákkal együttműködni, majd hamarosan maga az OSZP az SZMI-n belül az egységfrontot kereső balszárny hangadójává vált. Az OSZP erősen balratolódott, de ezt a Kommunista Párt újabb manőverként fogta fel. A két munkáspárt lassu közeledésének az első eredménye, hogy az amsterdami háboruellenes kongresszuson /1932 augusztus/ megalakult az Imperialista

Háboru Elleni Harc Olasz Bizottsága, amelyben a kommunisták, szocialisták és köztársaságiak a fasizmus ideje alatt először határozták el magukat közös háboruellenes akciók szervezésére.

1934. márciusában a Kommunista Párt valamennyi szervezetének alapvető feladatává tesszik az antifasiszta háboruellenes harcra való mozgósítást. Ebben a harcban minden háboruellenes és fasizmusellenes erő részvételére számítottak, de nem a munkásegységfront olyan értelmezése alapján, hogy ez a munkáspártok blokkja. Továbbra is a KI szektás álláspontját vallják, azt, hogy a szocialisták "szociálfasiszták", egységfrontot csak "alulról" lehet létrehozni. A párt elképzelése szerint ez a harc "a korporatív állam, a fasizmus, a háboru ellen, a proletárforradalomért, a proletárdiktatúráért folyik." ^{58/} Változatlan tehát a stratégia; marad a proletárforradalom, a taktika pedig a háboruellenes antifasiszta harc. A dokumentum azt is jól tükrözi, hogy a szocialisták véleménye szerint a Kommunista Párt szocialistákkal kapcsolatos álláspontja nem sokat változott. "Erősíteni kell harcunkat a "szociálfasiszta" szociáldemokrácia ellen azért, hogy elvonjuk tőle a befolyása alatt álló tömegeket." ^{59/} A közvetlen feladatokat a párt jól jelölte meg: a pártnak ki kell szélesíteni kapcsolatait a munkások, a parasztok, a kis-

polgárság és minden munkanélküli felé, jelen kell lenni minden tömegszervezetben, ki kell használni a fasiszta szervezetekben adódó legális és illegális lehetőségeket. Felhívják a figyelmet ugyanakkor arra is, hogy rendkívül fontos a parasztság körében végzendő munka, de szervezésükre nem gondoltak. "Füldet a parasztoknak". Ez legyen a jelszó vidéken; hangzik a párt utmutatása. Igaz, él a bizalmatlanság még a szocialistákkal szemben, de nagy eredmény már az is, hogy döntően csak a vezetőséggel szemben. A Kommunista Párt ezért tűzi ki a maga számára azt a feladatot, hogy "mindent meg kell tenni azért, hogy akcióegység létrejűjjön a munkásság között ^{60/}... mert a proletáregység az egyetlen út, amelyen a fasiszmus legyőzhető." ^{61/} 1934 februárban éles vita robbant ki a Szocialista párt és a Giustizia e Libertá csoport között. A GL elhatározta, hogy önálló mozgalomként, mint új antifasiszta párt lép fel. Ezt az OSZP elutasította. Az Olasz Szoc. Párt és a GL elszakadt, az Olasz Szoc. Párt helyreállította önállóságát. ^{62/}

A kapcsolatok javulását jelezte és az antifasiszta munkásegységfront létrejöttéhez a döntő lökést az 1934 június végén végbement fordulat adta. Ebben a franciaországi változásoknak nagy szerepe volt.

A Kommunista Párt 1934. július 15-én felhívással fordult

a Szocialista Párthoz: "Meg akarjuk valósítani a proletáregységet, minden lehetőt megteszünk, hogy létrejöjjön a Szoc. Párttal közös cselekvés, az a szándékunk, hogy az akcióegység fundamentumát keressük." "A franciaországi példa bizonyítja az egységfront politika jelentőségét. A fasizmus... győzelme megakadályozható a munkásosztály egységes fellépésével." 63/ A felhívásban

már jelzik azt is, hogy amennyiben sor kerül az egyezmény megkötésére, a párt az egyezmény érvényességi idejére beszünteti a Szocialista Párt elleni támadást, és "megerősíti a belső szektásság elleni harcot." 64/

A Szocialista Párt a felhívásra kedvezően reagált. 1934 július 28-án a "Nuovo Avanti"-ban a korábbi álláspontjától eltérően már az akcióegység, az egységfront létrehozásának szükségességéről szóltak. Ennek előzménye volt, hogy a Szocialista Párt 1934. július 14-16-án Párizsban Nenni javaslatát fogadta el, azt hogy a Párt kész az egységfront létrehozására a kommunistákkal. 65/

Mi volt az oka, hogy mindkét párt 1934 nyarára ebben a lényeges kérdésben azonos álláspontra helyezkedett? Szerepet játszott ebben egyrészt negatív, másrészt pozitív tapasztalat. A fasizmus hatalomrajutása Németországban a munkásmozgalom vereségét jelentette, és minden haladó erő számára veszélyt jelentett, mert Németország a világháború tüzfészke lett, a burzsoázia

pedig több országban is a fasizmusban látta mentsvárát, osztályuralma fenntartásának, a munkásmozgalom fékentartásának és felszámolásának eszközét. A nemzetközi kommunista mozgalom az új helyzetnek megfelelően dolgozta ki 1945-re stratégiai és taktikai elképzelését, amelynek már egyes alapelveit a Komintern III. és IV. kongresszusa is határozatában mondott ki. A legfontosabb tapasztalatokat a 30-as évek elejének munkásmozgalmi tapasztalatai szolgáltatták. Tanulságul szolgált az, hogy a munkásozstály megosztottsága Németországban a fasizmus hatalomrajutását segítette elő 1933-ra, sőt szertefoszlott a németországi példa alapján is a szociáldemokráciának az a reménye, hogy a kommunisták befolyásának kizárásával utját lehet állni a fasizmusnak. Ábránd maradt az is, hogy a fasizmus hatalomrajutása esetén megerősíthetik befolyásukat a szakszervezetekben, megőrizhetik legális működési területüket. Mindez tanulság volt a szociáldemokráciának, de a kommunisták azon várakozása sem igazolódott be, hogy a fasizmus hatalomrajutását hamarosan követni fogja a győztes szocialista forradalom. Hasonló, negatív tapasztalatokat szereztek máshol is a munkáspártok, okulhattak az ausztriai példán is.

A francia munkáspártok összefogása viszont, az összefogás eredménye követendő példaként, konzekvenciák

levonására alkalmas tényként szolgált. A francia munkáspártok 1934 januárjában összefogtak - írásos formában ezt 1934. július 7-én rögzítették - ^{66/} a fasiszta "tűzkeresztesek" mozgalmával szemben. Hasonló pozitív példa volt a Spanyol Kommunista Párt tevékenysége 1934. októberében. ^{67/}

Az események ilyen alakulása következtében a szociáldemokrata pártok munkástömegei határozottan balra tartanak, sőt a Szocialista Munkásinternacionálé is kénytelen volt ennek következtében feladni eddigi egységfrontot tiltó álláspontját. Mindez nem maradhatot hatás nélkül sem az Olasz Szocialista Pártra, sem a Kommunista Pártra.

Változott a Komintern és az Olasz Kommunista Párt álláspontja is a szocialisták megítélésével kapcsolatba. A szocialisták megnevezésében lassan elmaradt a "szociálfasiszta" elnevezés. A nemzetközi tapasztalatokat, az olaszországi helyzetet alapul véve racionális lépés volt a két párt közeledése, majd akcióegyezményük aláírása. Az Olasz Kommunista Párt és az Olasz Szocialista Párt elvi megegyezést és tényleges akcióegységet kötött 1934 augusztus 17-én. ^{68/} Az akcióegység annak rögzítésével jött létre, hogy a két párt között csak olyan elvi ellentétek vannak, amelyek lehetővé teszik az együttes harcot a fasizmus, a háború ellen, de a két párt szervezeti egységének megteremtését már nem teszik lehetővé. Milyen konkrét célokért kötik az egyezményt? ^{69/}

a./ - Németország ausztriai intervenciója, a háborús fenyegetés, a fasiszta provokációs politika ellen.

- A politikai foglyok kiszabadításáért, Thelmann, Seitz, és a fasizmus más áldozatainak kiszabadításáért.

- A munkások életfeltételeinek védelméért, javításáért.
- A korporatív rendszer ellen, a szakszervezeti szabadságért, szervezkedési jogokért, sztrájk-, szólás-, választási szabadságért, az összes szabadságjogokért.
- b./ - A két párt koordinálja ^{és} együtt szervezi akcióit.
- c./ A két párt biztosítja /főként Franciaországban/ az emigránsok védelmét és szervezését.
- d./ A két párt felhasználja befolyását azért, hogy az akcióegység nemzetközi méretekben is megvalósuljon.
- e./ Megőrzi doktrinális, funkcionális autonómiáját; mindkét párt folytatja eddigi propagandáját, feltárják az akcióegység érvényesülését gátló tényezőket egymás előtt úgy, hogy az a már rögzített együttműködést ne zavarja.
- f./ A pártok tartózkodnak egymás disziplináris és szervezeti életébe való beavatkozástól.
- g./ A pártokat küldöttek kötik össze, akiket bármelyik párt összehívhat a rendezendő problémák megoldására.

Az egyezményhez mindkét párt csatolta a maga nyilatkozatát is. A szocialisták kijelentették, hogy az együttműködést az teszi lehetővé, hogy a kommunista párt szakított a "szociálfasizmus teóriával, hasonlóan a fran-

cia kommunistákhoz, szakított az egységfront-taktikával mint manőverrel, de a kapcsolatokra a kétértelműség jellemző mindaddig, míg azt a Komintern kongresszusa fel nem számolja." Nyilatkozatában ezt erősítette meg a Kommunista Párt is, ugyanakkor megenlítettte azt is, hogy a Szocialista Párt korábban a burzsoáziával való együttműködést választotta. Sürgette a Kommunista Párt a legfontosabb területre, Olaszországra is a proletáregység kiterjesztését, "hogy az győzelmes valóság legyen a háborúval, a fasizmussal szemben". 80/

Az akcióegység-egyezménnyel az olasz munkáspártok a szakadás óta először teremtették meg a két párt együttműködését, nagyban hozzájárulva ahhoz, hogy a nemzetközi kommunista mozgalom 1935-re a fasizmus körülményei között követendő harc stratégiáját, az antifasiszta egységfront és népfront politikájának alapelveit kidolgozza. Gyakorlatával maga is tapasztalatszerzésre adott lehetőséget. Ugyanakkor kiindulópont is volt az együttműködés következő szakaszához.

A két munkáspárt az akcióegységben rögzített elveknek megfelelően együtt dolgozott tovább a feladatok gyakorlati megvalósításáért, ennek megfelelően jelölték meg a feladatokat, a konkrét célokat, amikor Olaszország Etiópia elleni háborúja miatt tiltakoztak. Így tehát a két párt akcióegységével összekapcsolódott a fasizmus- és most konkrétan a háborúellenes harc. Fel-

hívásokat, röpcédulákat terjesztettek, leleplezték, elítélték a fasizmus hódító céljait. Ezekben a felhívásokban már arról volt szó, hogy a munkásegységre alapozva széles népfrontot kell létrehozni "a háború ellen, a fasizmus ellen, a kenyérért és szabadságért." ^{71/} A népfrontproblematika felvetésében szerepet játszottak a francia népfront-törekvések is, de az is, hogy a munkáspártokon kívülálló antifasiszta erőkkel is keresni kellett a kapcsolatot, a fő feladat, a háború elleni harcra. Ezért a felhívással még azokhoz a megtévedtekhez is fordultak, akik fekete inget huztak, mert a fasizmus forradalmi álarcát tévesztette meg őket. Ez a francia példa sematizálása, tulzott optimizmus volt a népfrontba bevonható erők szélességére vonatkozóan. Felhívással fordultak a katonákhoz, tengerészekhez, mindazokhoz, akik megelégtették már a fasizmus uralmát. A megtévedteknek azt írták: "Titeket nem gyűlölünk, de fekete ingeteket igen, mert az népünk elnyomóinak jelképe. Ne legyetek a nép elnyomóinak támogatói, kiszolgálói" - hangzik a felhívás. Ezekben a felhívásokban még egyértelműen az van, hogy a kiutat a hamarosan bekövetkező szocialista forradalomban látják. "A menekülés útja, az egyetlen út a szocialista, proletárforradalom." ^{73/} Változás e kérdésben majd csak a Komintern VII. kongresszusa után lesz, ahol a feladatok és célok a nemzet-

közi tapasztalatok eredményét is leszűrve pontosan tisztázódnak.

1935 elején a Központi Bizottságba új tagok kerültek. Togliatti munkáját Grieco és Longo vette át. Az új tagok bevonása /Massini, Negarville, Amoretti, Novella, Pellegrini/ összefüggésben volt azzal, hogy a párt figyelme egyre erőteljesebben a hazai viszonyok felé fordult. 74/

A Komintern VII. kongresszusa előtt mindkét párt összegezte az egyezmény aláírása óta eltelt idő tapasztalatait. A Szocialista Párt Főtanácsa azt állapította meg, hogy eredményes volt az egységpolitika, sőt az szilárd politikai szövetséggé fejlődött. Ugyanezt állapította meg a Kommunista Párt Politikai Irodája is. Kijelentette mindkét párt azt, hogy a fasizmus, a háborúellenes harc feltétele az, hogy az akcióegység ne csak egy országban jöjjön létre, hanem nemzetközi szinten is a munkáspártok között. 75/

Az akcióegység-politika az olasz munkásmozgalomban az egyezményben foglaltakon már túllépett, valódi politikai szövetséggé vált, de jelezte azt is, hogy a Kommunista Párt politikájában stratégiai fordulat zajlik.

A Kommunista Internacionálé VII. kongresszusának munkájában az Olasz Kommunista Párt küldöttei is résztvettek /Ruggiero Grieco, Giuseppe Dozza, Palmiro Togliatti/, hozzászólásaikkal elősegítették a kongresszus

munkáját. Dozza a kommunista párt 1920-as évek elején végzett munkáját vizsgálva rámutatott, hogy Olaszországban a fasizmus nem minden ellenállás nélkül jutott hatalomra, mint azt sokan hangoztatták, sokan harcoltak ellene. "Nem volt elég akkor a hősiesség, amikor a párt politikai irányvonala is elhibázott volt. Elszigetelődtünk a tömegektől, nem dolgoztunk a fasiszta tömegszervezetekben. Ezt a hibát csak egy éve sikerült leküzdenünk." 76/

Beszámolót tartott a Komintern elnökségének egyik tagja, Togliatti is. Beszédében egyértelműen jelölte meg minden haladó mozgalom, a néptömegek legfőbb ellenségét: ez a fasizmus.^{77/} Beszédének középpontjában az állt, hogy a fasiszta és imperialista hatalmak új világháborút készítenek elő. A legfontosabb teendőt ezért a fasisztaellenes, haladó erők tömörítésében látta az egyes országokon belül és nemzetközi szinten is. "Szervezzük meg mindazok egységfrontját, akik meg akarják védeni a békét" 78/ - ez a legfontosabb feladat, mert az antifasiszta erők összefogásával a háború kitörése, a fasizmus hatalomrajutása megakadályozható, a béke megvédhető. "Azért kell védeni a békét, hogy biztosítani tudjuk a forradalom győzelméhez szükséges előfeltételeket." 79/

A Komintern VII. kongresszusának hatása. /A "kibéki-tés" jelszó körüli vita/

A Komintern új stratégiai és taktikai elképzeléseit a kommunista párt tagságának nagy ré-

sze, de az emigrációs szocialisták zöme is elfogadta. Az egységfront, a népfront megteremtésén mulkálkodnak már 1934 - az egyezmény megkötése óta, de a népfront-szervezés rendkívül vontatottan halad. Ennek okai közül megemlíthető, hogy a kommunista párton belül is vannak olyanok, akik idegenkednek a szocialistákkal és más, polgári antifasiszta erőkkel való együttműködéssel. 80/

1935. október 3-án Mussolini fasiszta csapatai megindultak Etiópia földjén. A két munkáspárt ekkor közös akciókat szervezett a háború ellen. A kommunisták nagy része ugyan abban bizik, hogy ez a háború ugyanis hamar összeomlik, ez pedig az olasz fasizmus bukását vonja maga után, mert a tömegek fellázadnak, nem fogják elviselni a háborús nyomort, sor kerül a forradalomra. Számításuk nem vált be: van elkeseredés, elégedetlenség a háború alatt, de nagymérvű szervezett ellenállásra nem került sor. Igaz, van protestálás a háború és a fasizmus ellen, a tömeg zugolódását jelzik az ország nagyobb városaiban megjelenő és ott készült röpcédulák, amelyekben a "nyomoruság, a fasizmus, a háború elleni tiltakozásra szólitának fel." 81/ Valójában utcai tömegmegmozdulások, tiltakozások nem zajlottak le.

Az antifasiszta emigráció egyre élesebben és határozottabban reagált Mussolini háborújára. A Giustizia

e Libertá csoport 1935. október 4-én felhívással fordult lapjában az olasz néphez: ..."itt az ideje, hogy hangot adjunk elégedetlenségünknek, hogy felemeljük szavunkat a fasizmus ellen, hogy felemeljük az olasz forradalom vörös zászlaját".^{82/} Mégis, egyelőre a gielisták nem csatlakoztak a kommunista párt és a szocialista párt felhívásához, amelyben a két párt a háboru elleni tiltakozó kongresszuson való részvételre szólított fel minden emigrációban levő olaszt, pártállásra való tekintet nélkül.

Az újabb háboruellenes tiltakozó konferenciát 1935 október 12-13-án tartották Brüsszelben.^{83/} A Szocialista Pártot képviselő Nenni a helyzetet értékelő előadásában - hasonlóan a gielisták korábbi álláspontjához - arra a megállapításra jutott, hogy Olaszországban forradalmi helyzet van, lehetőség van radikális átalakulásra. "Meg kell kísérelni akkor is, ha győzünk, akkor is, ha a hatalom továbbra is a fasiszták kezén marad."^{84/} Magának a kongresszusnak is ez volt a végkövetkeztetése.

Valójában volt e forradalmi helyzet Olaszországban, helytálló volt e Nenni megállapítása? Igaz, nagy az éhínség, a munkanélküliség, a fasiszta rendszer rendkívül kétes kimenetelű kalandba bocsátkozott, de a tömegek még nem aktívak! Van tiltakozás a háboru ellen, a fasizmus ellen, de utcai megmozdulásra, nagyobb méretű

sztrájk szervezésére nem került sor, a fasiszta rendszer még manipulálni tudta a tömegeket, erőszakos uton, fegyverrel is gátat tudott vetni a megmozdulásoknak, a szervezkedéseknek. ^{85/} További problémát jelentett az, hogy az országon belüli kisebb antifasiszta csoportok egymástól elszigetelve tevékenykednek, sőt tevékenységük még nem is bontakozott ki igazán /nincs hazai irányítóközpont, amely közvetlenül szervezné a munkát/.

Elfogadott a kongresszus egy, Olasz Akcióbizottság Felállítására vonatkozó határozatot /Comitato d' Aziona/. Ennek feladata lett a háborúellenes harc koordinálása a franciaországi emigránsok és a kisebb olaszországi antifasiszta csoportok között. A kongresszus álláspontját - azt, hogy forradalmi helyzet van Olaszországban - nagyrészt arra alapozta, hogy biztatta a Népszövetség Tanácsának hathatós intézkedéseiben - ami viszont elmaradt. ^{86/} Nem jól mérték fel továbbá az olaszországi tömegek tisztánlátását, aktivitását, helyzetértékelésüket sem.

Egyre súlyosabbá vált közben a nemzetközi helyzet is. A német fasiszták megszállták a Rajna-vidéket. Ennek hatására a két olasz munkáspárt felhívással fordult a Szocialista Munkásinternacionálé és a Komintern vezetőségéhez. Felhívásukban kérték a két nemzetközi szervezet együttműködését és akcióegységét a fasiszmus elleni harcra, "mert ha győz a fasiszmus más országban is, az olasz

fasiszmus is győztesen fejezi be a háborút, szétverik a munkásmozgalmat az egész világon." - mondta Nenni. ^{87/}
A két nemzetközi szervezet között nem jött létre egyelőre együttműködés, az olasz fasiszták is győztesen fejezték be a háborút. Hogyan reagálnak erre a munkáspártok Olaszországban? A Komintern VII. kongresszusának határozatát ismétlik a szövetséges kérdésben... "Kezünket nyújtjuk a fasiszta munkástevéknek, mert együtt akarunk harcolni a... kenyérért, a békéért. Mi is erős, szabad Olaszországot akarunk, mint bármely más politikai meggyőződésű és vallású olasz." ^{88/} Mi lehet még oka ennek a kijelentésnek? Példaképpül áll előttük a francia népfrentpolitika sikere is. Ki is jelentik az olasz kommunisták:... "egységfrontot kell létrehozni a tőke ellen, a fasiszmus ellen, mert a kommunisták, antifasiszták, katolikusok, fasiszta befolyás alatt álló munkások között nincs lényeges ellentét. Követni kell a francia példát" ^{89/}, a lehető legszélesebbé akarják tenni az összefogást.

Hiányzik viszont a kijelentésekből az, hogy a harcot nem csak általában a fasiszmus ellen akarják folytatni, hanem a harc élének mindenekelőtt az olasz fasiszmus ellen kellene irányulni. A harcot tehát elsősorban a német fasiszmus, a legveszélyesebb fasiszmus ellen hirdetik meg és az olasz fasiszta rendszer megdöntéséről

ekkor még nem tesznek konkrétan említést.

A fasiszta befolyás alatt álló dolgozókhoz szóló felhívásban, sőt az ezt kiegészítő, általában a fasisztákhoz szóló felhívásban arról van már szó, hogy a kommunisták is készek az 1919-es fasiszta program végrehajtására, illetve a végrehajtásba való bekapcsolódásra, hiszen a programpontok között jóhéhány olyan található, amelynek megvalósítása tényleg a munkásosztály, a dolgozó tömegek érdekét szolgálná. Az viszont tény, hogy a program meghirdetése és az azóta megvalósult gyakorlat között semmi összefüggés nincs! 90/

Mi lehet a változás oka? Állásfoglalásukban egyrészt szerepet játszott az, hogy segítséget adjanak a fasiszta szervezetek befolyása alá került dolgozó tömegeknek a politikai tisztánlátásához, másrészt a katolikus és fasiszta szervezetekben levő munkások irányítását és akciókra való mozgósítását kísérelték meg elérni, látván azt, hogy nem támadhatnak egyértelműen e csoportok, szervezetek ellen, mert van munkásbázisuk, 91/ alapvetően a háború nem az ő érdekük, nem az ő anyagi gyarapodásukat jelenti, hanem egyértelműen a finánciókéét. Ezért ismétli a felhívás: "fasiszták, katolikusok, liberalisták, munkások!... fogjatok össze, mert országunk jelenlegi urai /magnati del capitale - a tőke urai/ az olasz népet fasisztákra és antifasisztákra osztva akarják letiporni.

hogy minél könnyebben elnyomhassák és kiszákmányolhassák." ^{92/} Ténylegesen miről van itt szó? Az olasz fasizmus melletti állásfoglalásról? Vagy a különböző befolyás alá került tömegek kibékítéséről /*riconcigliazione*/? Utóbbiról, de maga a jelszó rossz.

A "kibékítés" jelszó helyességét azonban hamarosan kezdik megkérdőjelezni a párton belül.

Az emigrációs kommunista párt munkáját 1936 végétől Longo irányítja, mert Togliatti a Komintern vezetésében dolgozik. A párt agitációjában használja a Komintern irányvonalának is megfelelő harc a demokráciáért, a demokratikus forradalomért, a szocializmusért, a fasizmus ellen jelszót. A vezetőség egyik tagjának álláspontja szerint /Montagnana/ erre Olaszországban nincs lehetőség, mert nem a szocialisták, nem a kommunisták jelentik a meghatározó erőt, a dolgozók nagy része fasiszta befolyás alatt áll, ezért a fasizmus, az olasz fasizmus elleni harcot nem kell hangoztatni. "Ez viszont nem jelenti azt, hogy a kommunisták lemondanak a fasizmus elleni harcról". ^{93/} Longo és Dozza véleménye viszont az, hogy nagyon is szükséges a fasizmus elleni harc hangoztatása, annak kijelentése, hogy a kommunisták Olaszország demokratikus megújulásáért harcolnak. A párton belüli vita nem zárul konkrét eredménnyel, konkrét határozattal. Ennek következménye, hogy Togliatti levelet intézett a párt emigrációs

vezetőségéhez, amelyben arra hívta fel a figyelmet, hogy a párt propagandájában az eddigieknél jobban kell hangoztatni az olasz fasizmus elleni harcot. Togliatti szerint elképzelhető az a megfogalmazás, hogy meg kell valósítani az olasz nép "kibékülését", de akkor azt is hozzá kell tenni, hogy ez nem jelenti a fasiszta rendszerrel való kibékülést! 94/

Togliatti véleménye az, hogy az olasz helyzetnek a "kibékítés" elv nem felel meg, ennél sokkal jobb jelszót kell kiadni: az egység, egységsíront jelszót. A "kibékítés" elv egy olyan országban, ahol a fasizmus van hatalmon úgy értelmezhető, hogy kibékülés a fasizmussal, uralkodó pártjával. Vagyis úgy tűnne, hogy a kommunisták nem a fasizmus megdöntését akarják, hanem csak annak megreformálását. "Mindig szem előtt kell tartani, hogy a fasizmustól nem lehet másképp megszabadulni, csak forradalommal. Dolgozni kell a fasiszta szervezetekben, meg kell nyerni a fasiszta befolyás alatt álló tömegeket olyan programmal, amelynek megvalósítása érdekük." 95/ Valójában mi húzódtott a vita legmélyén? A Kommunista Párt elfogadta a Komintern VII. kongresszusának egységsíront-ról, népfrontról szóló határozatát, de túl optimistán ítélte meg az olasz tömegek forradalmiságát, túl szélesen értelmezték a szövetségesek körét a népfront megteremtése szempontjából. Nem vették figyelembe, hogy a fasiz-

mus még nem járatta le magát sokak szemében, így a "kibékités" jelszó zavarólag hatott a tömegekre.

Togliatti üzenete nem volt eredménytelen. 1937 március 3-án Párizsban a párt eddigi álláspontját és agitációs szóhasználatát megváltoztatták. ^{96/}

- Visszavonták, mint agitációs jelszót "az olasz nép kibékitése" elvet.

- Elfogadták, hogy a párt alapvető feladata a demokratikus jogok visszaállításáért, a fasizmus megdöntéséért, a tőke támadása ellen folytatandó harc.

A változást még világosabban jelzi a Ruggiero Grieco által Gramsci halálára írt emlékbeszéd, ^{97/} amelyben már hivatalosan is nem a kibékülésről volt szó, hanem konkrétan az olasz fasizmus megdöntésének fontosságáról.

A spanyolországi harcok idejére javult a kommunisták, szocialisták és a gielisták kapcsolata. A gielisták vezetője Roselli, 1936. július 28-ra megbeszélésre hívta össze a kommunistákat, a szocialistákat és az anarchistákat. A megbeszélésen többek között kijelentette, hogy "a spanyol forradalom a mi forradalmunk. Helyünk Spanyolországban van. A spanyol polgárháború minden antifasiszta háborúja." ^{98/} Javaslatát a megjelentek elfogadták, ez is közrejátszott abban, hogy a spanyol polgárháborúban valósult meg először a gyakorlatban az olasz antifasiszta erők együttműködése.

Az olasz antifasiszták már katonailag ütköztek meg az olasz-német fasizmussal. Kommunisták, szocialisták, gielisták harcolnak együtt a Garibaldi-brigádban. Szervezésében Longonak, Roasionak, Nenninek és a Roselli testvéreknek volt nagy szerepe.

A spanyolországi események hatására Olaszországban is kezd életrekapni az antifasiszta mozgalom. 1937 májusában a Kommunista Párt arról számolhatott be, ^{99/} hogy Olaszországban is sikerült létrehozni az antifasiszta pártok és szervezetek szövetségét, egy olyan szervezetet, amelyben az együttműködők megtartják autonómiájukat. Ez a szervezet még nem volt életképes, néhány napig állt csak fenn. Hosszu éveknek kellett eltelni addig, míg Olaszországban valóban létrejött a munkáspártok hazai központja, amíg a belső erők összefogásával előbbemigrációs majd Olaszországban működő vezetők irányításával megkezdődhetett a hazai mozgalom szervezése és akciókra hangolása.

Mindahhoz, hogy ez az összefogás megvalósulhasson, majd egyre nagyobb méreteket öltsen a későbbiekben, kisebb lépések - de nem kis jelentőségű - sorozata kellett. Ebbe a lépéssorozatba tartozott az, hogy a Kommunista Párt vezetősége 1937 március elején tartott megbeszélésén Grieco és Togliatti javaslatára végérvényesen feladta a "kibékités" jelszót. ^{100/} Togliatti

javaslatára az egység, egységfront jelszót fogadták el, "... mert olyan országban, ahol a fasizmus van hatalmon, a kibékítés jelszó az uralkodó fasiszta párttal, annak szervezeteivel való összefogást jelentené, vagyis azt, hogy a kommunisták nem legyőzni akarják a fasizmust, hanem megreformálni." ^{101/} Ugyanakkor nagyon fontosnak tartották, hogy a párt dolgozzon a fasiszta tömegszervezetekben a tömegek megnyeréséért. Ez nincs ellentétben a kommunista párt forradalmi céljaival, ^{102/} mozgalmával, mert a fasizmus elvette a munkásoktól legális szervezetüket, rájuk kényszerítette a fasiszta szervezeteket és a tömegek ott vannak. Ezeknek a tömegszervezeteknek a munkáspártok munkaterületévé kell lenni. Ezt az elképzelést erősítette meg a párt lyoni kongresszusa 1937 március végén /március 28-29./. A fő jelszó a kongresszuson "...a nép egységéért, a kenyérért, a szabadságért, a békéért" volt. A párt fő feladatai közé iktatta e harc megszervezését és irányítását az egész antifasiszta olasz nép egysége alapján. ^{103/} A párt a legfontosabb feladatnak a népfrentmozgalom megszervezését, majd egy, a munkásosztály által vezetett antifasiszta demokratikus köztársaság kivívását tartja, amely "gyökeresen felszámolja a reakció és a fasizmus gazdasági-politikai alapját." ^{104/} Végeredményben ez lesz a két munkáspárt együttműködé-

sének reális politikai alapja, ezt az elképzelést foglalja programjába az új akcióegység-okmány is. A párt elképzelése a Komintern VII. kongresszusa határozatának platformján áll.

A Kommunista Párt állásfoglalása szerint a népfront bázisának a lehető legszélesebbnek kell lenni. "Az a feladatunk, hogy mindazokat, akik a fasizmus megdöntéséért harcolni akarnak, egybefogjuk." 105/ Egyértelműen jelenik meg a párt állásfoglalásában a fő feladat, a fasizmus elleni harc, s erre a párt már Olaszországban is mozgósít. 106/

A munkáspártok az 1934-ben kötött akcióegység-egyezményben még azt hangoztatták, hogy közöttük elméleti-doktrinális, módszerbeli különbségek vannak, de az akcióegységet rendkívül fontosnak tartják, az megvalósítható mindezek ellenére.

Munkásegység a fasizmus ellen, A Kommunista Párt lyoni kongresszusa 1937 márciusában 107/
a kapitalizmus megdöntéséért

valamint a Szocialista Párt III. kongresszusa /1937. június 27./ is az akcióegység megerősítése és további konkretizálása mellett foglalt állást azért, hogy Olaszországban létrehozzák a népfrontot. A népfront biztos bázisának megteremtése érdekében Nenni azért tett erőfeszítéseket, hogy egy olyan Szocialista Pártot hozzanak létre, amely a maximalistákkal vagy a gielistákkal

egyesül a szocialista platform elfogadása alapján,
és továbbra is együttműködik a kommunistákkal.

Ennek az egységes akaratnak lett a következménye,
hogy a két párt 1937 július 26-án az 1934-ben megkötött
akcióegységet megerősítette és az új helyzetnek megfele-
lően kiegészítik. 108/

Az új alapokmány^{ban} a Szocialista és a Kommunista Párt
kijelenti, hogy közös céljuk a fasizmus és a kapita-
lizmus megdöntése, a szocialista társadalom megterem-
tése. Elhatározzák, hogy a mindennapi munkás- és az ál-
talános politikai akciók területén szorosabbra fűzik
kapcsolatukat, hogy a két párt egységfrontja szilárd
alapja legyen minden antifasiszta erő összefogásának,
és az Olaszországban létrehozandó népfrontmozgalomnak.
Az osztályharc, a politikai harc feladatát felmérve a
két párt az olasz népet összefogja a szabadságért, de-
mokráciáért, a munkásosztály vezetésével létrehozandó
köztársaságért, a kenyérért, a békéért, a reakciós és
fasiszta erők gazdasági- politikai alapjának szétzuzá-
sáért, az ipari monopoltőke és banktőke nacionalizálá-
sáért, a feudális maradványok felszámolásáért folyó harc
érdekében, hogy megnyilhasson a szocializmus felé veze-
tő út. Ezzel az 1934-es megállapodást továbbfejlesz-
tették, mert azt, hogy a közös cél nemcsak a fasizmus,
hanem a kapitalizmus megdöntése is, a szocialista társa-

dalom megteremtése -első ízben deklarálják.

A két párt erőfeszítései arra irányulnak, hogy az antifasiszta harcra minden antifasiszta pártot és szervezetet Olaszországban is és az emigrációban is egyesíthessenek, megvalósítsák a két emigrációs szakszervezet egységét. Elhatározták, hogy előzetes megvitatás alapján kidolgozzák az Olasz Népfront programját. A fasiszta rendszer megdöntéséhez vezető utat a következőkben látják: egyesült erővel harc a gyárakban, a fasiszta tömegszervezetekben a befolyás erősítése olymódon, hogy ezekben választott tisztségekre tesznek szert. Ezzel végérvényesen szakítottak azzal az állásponttal, hogy az ilyenfajta ténykedés nem méltó a forradalmi munkásokhoz. Fokozni akarják az ifjúsági szervezetekben, iskolákban, a hadseregben a legális munka minden lehetőségét kihasználva a munkáspártok befolyását. A két párt kívánja a Népszövetség hatékonyságának erősítését, a kollektív biztonsági rendszer megteremtését. Együtt harcol a Szovjetunió megvédéséért és a Spanyolországot megtámadó fasiszták ellen.

A fasiszták európai konfliktussal fenyegető tevékenysége miatt a két párt elhatározta a tömegek mozgósítását, az olasz fasiszta és a hitleri provokációk ellen, a Berlin-Róma tengely felbontásáért. "A proletariátus lesz a fasiszmus sirásója, megvédi pozícióit, felemeli a szabad-

ság és a szolidaritás zászlaját a fasizmussal szemben."

Az egyezmény ezzel megadta az antifasiszta harc direktíváit; a két párt akcióegysége alapján összefogni az összes antifasiszta pártot és szervezetet az emigrációban és Olaszországban is. Harci módszerként az okmány a fasiszta rendszer adta minimális legális lehetőségek kihasználását jelölte meg az illegális módszerek mellett. Foglalkozott az egyezmény a nemzetközi munkásmozgalom kérdéseivel is. Elhatározták, hogy a munkáspártok nemzetközi akcióegységének mielőbbi megteremtése érdekében együttesen tesznek erőfeszítéseket azért, hogy a Szocialista Munkásinternacionálé, a Komintern és a Szakszervezeti Internacionálék között az akcióegység alapján minden országban a konkrét szükséglet szerint kialakuljon az antifasiszta harc.

Foglalkozik az egyezmény a proletariátus egységes pártjának problémájával is. Az akcióegységben a proletariátus egységes pártjának létrehozására irányuló első lépést látják, amely a proletariátus leghatékonyabb fegyvere lesz a fasizmus és a kapitalizmus elleni harcban. A szervezeti egység létrehozásának konkrét kérdéseit később vitatják meg, mert ennek sem szervezeti, sem elméleti feltételei még nem érlelődtek meg.

A két párt egyelőre megőrzi teljes autonómiáját és doktrinális önállóságát.

Megállapodtak abban is, hogy tartózkodnak egymás szervezeti és doktrinális ügyeibe való beavatkozástól.

A két párt eddigi hároméves együttműködése eredményeket hozott. Lehetővé tette az antifasiszta mozgalom élénkülését Olaszországban és a franciaországi emigránsok körében is, de ennek a megállapodásnak eredménye az is, hogy megalakult 1936-ban a Spanyolországban harcoló Garibaldi Brigád.

Az 1934-es egyezmény a két párt együttműködésében lehetővé tette azt, hogy beszéljenek az antifasiszta harcról, a munkásosztály, a dolgozó tömegek érdekében folytatandó tevékenységről.

A két egyezmény megkötése között eltelt évek eredményeket hoztak a közeledésben, a feladatok egységes megjelölésében. Az 1937-es egyezmény egy újabb lépés volt előre a munkáspártok együttműködése új feladatok adta konkretizálásában és a népfront megteremtésének közelivé tételében.

Mindez nem jelentette azonban azt, hogy a gyakorlatban minden a legnagyobb rendben ment. A Szocialista Párt tagjai között voltak olyanok, /trockisták, reformisták/ akik nem értették meg és nem fogadták el a munkáspártok együttműködésének szükségességét. Ezek a körök Olaszországban is hatottak a Hazai Centrumra, gátolva a két párt tagjainak közeledését. Vannak a kommunisták soraiban is olyanok, /főként a bordighiánusok/,

akik elutasítják az akcióegységet.

Mégis, az egyezmény újabb határkő az olasz munkásmozgalomban. Egyértelműen, a két munkáspárt egyetemesített álláspontja alapján konkretizálja a feladatokat: kézbevenni és irányítani a munkáosztály és a nép harcát, elősegíteni a tömegek aktivizálódását az antifasiszta harcra, dolgozni a népi egységért a szabadság kivívása, a fasiszta rendszer, a kapitalizmus megdöntése érdekében. A nemzeti egység motorjának, a munkáspártok akcióegységének feladatai így tisztázódtak.

Ez a megállapodás lesz tíz évre a pártok összefogásának alapja, ugyanakkor alkalmas lesz valamennyi antifasiszta erő mozgósítására, tehát előfeltétele az olaszországi népfrentmozgalomnak is. A pártok megjelölésének megfelelően a megállapodás egyben lépés a proletariátus egységes pártjának létrehozása felé is.

Az egyezmény aláírása után a két párt a Berlin-Róma tengely elleni tiltakozás kapcsán egy újabb dokumentumot fogadott el, amelyben megismétlik, hogy "az olasz munkáosztály legfontosabb feladata az, hogy a demokráciáért, az antifasiszta demokratikus köztársaságért folyó harc irányítását kézbevegye. Mindazokkal - legyenek republikánusok, szocialisták, katolikusok vagy gielisták - akik készek harcolni a fenti célokért össze kell fogni, sőt azokkal is, akik antifasiszták, de nem köztársaságot

akarnak." 109/ P6 cél a fasizmus elleni harc.

A nemzetközi helyzet Az antifasiszta harc folytatására meg-
hatása; újabb viták vannak már az elképzelések, a gyakorlat-
a munkáspártok között ban ennek megvalósítása nagyon vontatottan haladt. Nincs tényleges antifasiszta egységfront még gyakorlatban, nincs tényleges kapcsolat a Külföldi Központ és az olaszországi kommunista csoportok között. Egyetlen tényleges eredményt ezidőben a Spanyolországban harcoló erők összefogása jelentette. Pedig a problémák súlyosbodnak nemzetközi szinten is, Olaszországban is, de a Külföldi Központ munkájában is. Olaszországban nincs belső pártvezetés, a Külföldi Központ tagjai közül sokakat letartóztattak, ugyanakkor vita van a Központi Bizottságon belül, vita van a szocialistákkal is.

Az Anschlusst /1938. március/ mindkét munkáspárt elítélte, Olaszországban is terjesztett röpiratában. Bűnös árulónak nevezték Mussolinit az ausztriai eseményekkel kapcsolatos tevékenysége miatt. Még a fasiszták is attól tartottak, hogy Hitler bármikor továbbtörhet a Balkán, vagy a Földközi tenger felé és e lépésével Olaszországot is fenyegetheti. A Kommunista Párt vezetése is így értékelte a helyzetet, s ezért az illegális kommunista csoportokat arra szólítják fel, hogy agitációjukban a nemzeti érzületre hivatkozzanak, arra

hogy Hitler Bécsben van, a náciizmus fenyegeti Triestet, Trentot, egész Olaszországot. Így próbáljanak fasizmus- és Németország ellenes hangulatot kelteni a tömegekben. Ez utóbbi állásfoglalással kapcsolatban robbant ki a vita a Központi Bizottság 1938 március 12-16-án tartott ülésén. ^{110/} Grieco /ekkor a Külföldi Központ KB vezetője/ az előbbi felhíváshoz hasonlóan foglalt állást: "Feladatunk a nemzeti érzés felrázása. A munkásosztálynak meg kell védeni igazi nemzeti érdekeit, a nemzeti egységet, a függetlenséget." ^{111/} Az értekezleten többen szóvátették azt, hogy a pártvezetés nem fordított kellő gondot az olaszországi munkások szervezésére, a Külföldi Központnak nincs szervezett ereje Olaszországban /Dozza is szóvátette/. Parioli arról beszélt, hogy a párt agitációjában a köztársaságról nem kell beszélni, mert akkor eltávoledhatnak a monarchisták. A vita e kérdésekben nem záródott konkrét határozattal az ülésen, folytatódott tovább a párton belül is és a pártok között is. 1938 őszére már, főként a spanyol polgárháború hatására a párt vezetői tisztábban látnak.

Október 1-én jelent meg egy cikk, amely már jelzi, a pártvezetés belátta, hogy márciusban hibát követett el: "... a nemzeti egység, a függetlenség megvédése a német fasizmus ellen! jelszókat hiba volt kiadni, hiszen Olaszország is agresszor. A munkásosztály nemzeti érdeke nem lehet az, ami a fasizmus érdeke; a fasizmus további fenn-

maradása." A munkásosztálynak nem csak a hitleri fasizmus, hanem az olasz fasizmus katonai szétzuzásának elősegítéséért is harcolni kell." 112/ Ezenleg Spanyolországban, vagy ha kitör egy másik háború akkor ott is. A munkásosztálynak minden eszközzel szabotálni kell Olaszországban a háború termelést a fegyverszállítást - hangzik a párt felhívása. 113/

Ugyancsak a spanyolországi események hatására kezd javulás beállni a két munkáspárt kapcsolatában. Kapcsolatuk a párton belüli trockista-, bordighista ellenségkeresés miatt romlott meg annyira 1937 végén, 1948 elején, hogy Tasca már az akcióegység felbontásáról beszélt. A józanabbul látók viszont a Szocialista Pártban is Wenni/ azt hangoztatták, hogy "amennyire fontos a népfront Olaszországban, annyira fontos a kommunista-szocialista akcióegység." 114/

Nehezítette a pártok kapcsolatának jó alakulását továbbá a monacói értekezlet határozatához való viszony. 115/ A Szocialista Párt a megegyezést egyértelműen győzelemnek fogta fel, amely elhárítja a világháború kitörésének veszélyét. A Kommunista Párt pedig az egyezményben a munkásosztály, a népfront, a kis országok, a Szovjetunió elleni újabb támadó lépést látott. "Létrehozásában szerepet játszott az is, hogy a munkásosztály még nincs felkészülve, nem egységes nemzetközi szinten a fasizmus,

az imperializmus támadásának kivédésére" 116/ - állapította meg a párt az egyezményről.

Várható volt, hogy a nézeteltérések miatt a szocialisták felmondják az akcióegységet. Erre a lépésre mégsem került sor. A Szocialista Párt Nemzeti Tanácskozása 1938 decemberében bejelentette, hogy továbbra is fontosnak tartják az akcióegyezményt a munkásérdekek, a béke védelme érdekében. 117/ A Kommunista Párt ennek erősítése érdekében felhívással fordult az olaszországi munkásokhoz, a katolikusokhoz is, mert velük is együtt lehet menni, ugyanazon reakciós rendszer nyomja el őket, nekik is érdekük a szabadság, a fasiszmus uralmának felszámolása. 118/

A Kommunista Párt 1938. december 1-én egy újabb dokumentumban tette közzé elképzeléseit, célkitűzéseit "A fasiszmus, a háború ellen, a kenyérért, békéért, szabadságért" címmel. 119/

Az Olasz Kommunista Párt az olasz és a nemzetközi munkásmozgalom legfontosabb feladatának ezidőben a Spanyol Köztársaság megvédését tartotta, mégpedig a nemzetközi munkásmozgalom egységének megvalósításával. Az olasz munkáosztály hazai legfontosabb feladataként a népfront létrehozását jelöli meg a háború, a nyomor, a fasiszmus ellen, a békéért, szabadságért, demokráciáért. Ennek alapja pedig a munkásegység. A párt feladatmegjelölése helytálló. Mindezek olyan célok, amelyek az

összes antifasiszta erő érdekét jelentik, a cél elérésére a munkásegységhez kapcsolhatók a nem munkás antifasiszta erők. Vázolta a párt a fasizmus bukása utáni berendezkedést is. Ez antifasiszta, demokratikus rendszer lesz, amelyben a fő politikai erőt a munkássztály adja, biztosítja a szabadságot, az egyéni érdek érvényesülését, de csak a köz érdekének alárendelten. Biztosítja a magántőke érvényesülését, de megszünteti a bankok, az ipari monopóliumok előjogait, felszámolja a nagybirtok uralmát, a földet pedig a parasztnak juttatná. A terv alkalmas volt arra, hogy az antifasiszta erők zömét tömörítse, mert nem a proletárdiktatúrát hirdették meg - helyesen, a párt elképzelése nem megy túl egy antifasiszta demokratikus berendezkedés keretein.

Közölte a Külföldi Bizottság azt is, hogy a Népfront létrehozására az előzetes tárgyalások már megkezdődtek a Kommunista, a Szocialista a Republikánus Párt és a gielisták között. Ennek az együttműködésnek tényleges megvalósítására csak 1941-ben került sor az emigrációban, a vichyi Franciaországban.

Bár 1937-től Franciaországban már létezik az Olasz Népi Egység rendkívül széles politikai bázissal, ez nem pártokhoz kapcsolódik, minden emigráns előtt nyitott. A Népi Egység agitátora lett a fasizmus elleni harcnak, de jelentős segítséget adott a Spanyol Köztársaságnak is. Tevékenységére erősen hatott a Kommunista

Párt politikája.

A munkáspártok együttműködését a háború kitörése előtt, de a II. világháború alatt is számos tényező nehezítette. Togliattit, Longót 1939 szeptember 1-én letartóztatták Franciaországban, hamarosan erre a sorsra jutott a vezetők nagy többsége is. Togliattinak 6 hónap raboskodás után sikerült kiszabadulni, mert benne a francia hatóságok nem ismerték fel az olasz munkásmozgalom elsősorú vezetőjét. Kiszabadulása után Belgiumba, majd a pártvezetés újjászervezése után a Szovjetunióba menekült. A francia hatóságok felszámolták a párt sajtóját, így a *Lo Stato Operaio* hosszabb ideig nem jelent meg. Betiltották a Népi Egység lapját is, a *La voce degli italiani*.

1939 őszére a párt elvesztette szinte az egész vezetőgarnitúráját. A Vernet-táborban van Pajetta, Parodi, Ricci, Longo, Montagnana, a *La voce* egész vezetősége, itt vannak a spanyolországi garibaldisták nagy számban. A kommunisták a börtönben is megkísérlik újjászervezni a párt vezetését. Ebben Longonak, Prodi-nak és Montagnananak van nagy szerepe. Sok kommunista az üldözések elől az Egyesült Államokba /Berti, Di Vittorio/, mások a Szovjetunióba /Grieco, Negarville/ menekültek. 120/

1939 őszére a Külföldi Központ Központi Bizottságát teljesen szétverték a francia hatóságok, újjászerve-

zésére majd 1940 márciusában került csak sor Novella, Massola, Roasio, Fogliatti vezetésével.

A széleskörű letartóztatások természetesen azt is jelentették, hogy egy időre lekerül napirendről a népfrontszervezés, mert nem volt aki végezze, de Mussolini újabb háborubalépése /1940. június 10. hadüzenet Franciaországnak és Angliának/ után létrehozása még erősebben vetődött fel. "Az igazi Olaszország nem akar háborút, nem gyűlöli más népeket, neki csak egy ellensége van, a fasizmus,"^{121/} - volt a kommunisták véleménye az újabb fasiszta háborúval kapcsolatban.

Dolgozni a népfrontért nagyon nehéz. A letartóztatások folynak /sőt ebbe hamarosan a Gestapo is bekapcsolódik/, a verneti fogolytábor kapui nem nyíltak meg a foglyok előtt, a szigorú ellenőrzés miatt nincs kapcsolat Olaszországgal. Az ideiglenes pártvezetés ezért úgy határozott, hogy Massolát Olaszországgal határos országba, Jugoszláviába küldik kapcsolat létesítésére a belső antifasiszta erőkkel. Hamarosan Rigoletto Martini is utána megy Moszkvából. Massola lett az első kommunista vezető is, aki 1941 augusztusában visszatért Olaszországba.

A Gestapoüldözések miatt a párt lapja ezután hosszú utat tett meg, míg eljutott a szabadlábban levő emigrációsokhoz, akik Franciaországban, a német megszállás alól mentes területen illegálisan dolgoztak. A lapbe-

tiltás után ugyanis New Yorkban készítették. Néhány száz példány ebből már Olaszországba is eljutott az antifasiszta matrózok segítségével. ^{122/} Ilyen körülmények között kellett a pártvezetés újjászervezése után újból felvenni a kapcsolatot azokkal az erőkkel, amelyek vállalták a harcot a szabadságért a fasiszta diktatura ellen. ^{123/}

1939-40 rendkívül bonyolult helyzetet hozott a nemzetközi életben. A fontosabb tények közül megemlíthető a Spanyol Köztársaság bukása, az angol kapitulációs politika, Németország és a Szovjetunió egyezménye, az Olasz Kommunista Párt diaszporákra szórása, Németország háborújának megindulása, a háromhatalmi egyezmény /1940 szeptember/ aláírása. Ezek az események súlyos konfliktusokhoz vezettek a Kommunista Párt és a Szocialista Párt kapcsolatában.

A Kommunista Párt a szovjet-német megnehtámadási egyezmény aláírása után is tartja magát internacionalista politikájához, az egyezmény aláírása után is Németországot tartja ellenségnek egyértelműen, de imperialistának nevezi Anglia és Franciaország részéről is a háborút.

A Szocialista Párt elítélte a Szovjetuniót, amiért megkötötte az egyezményt Németországgal, Anglia és Franciaország háborúját pedig igazságos, demokratikus háborúnak nevezte, mert nem ismerte fel jól a háboru jellegét.

A Szocialista Párt vezetősége szerint az olasz munkások legfontosabb feladata a hitleri fasizmus felszámolását célzó harc elősegítése; vagyis az olasz fasizmus elleni harc szükségességét feladják. ^{124/}

Politikájáért a kommunisták élesen támadták a szocialista vezetőséget, többek között azért is, mert a karéliai, a Szovjetunió ellen irányuló finn hadművelet^{et} a nyugati civilizáció megvédésének nyilvánították. ^{125/}

A Kommunista Párt álláspontja 1940 első felében az, hogy a szocialista vezetőkkel nem lehet együttműködni, mert azok a munkásosztály érdekét elárulták, az angol és a francia burzsoázia mellé álltak.

A Komintern vezetősége 1940 júliusában foglalkozott a párt vezetésével és szervezeti kérdéseivel. Megállapították, hogy meg kell újítani az akcióegységet következetesen elvető Központi Bizottságot, meg kell valósítani a kapcsolatot Olaszországgal, marxista agitációs anyagot kell küldeni az országban, valamint olyan pártmunkásokat, akik az országban szervezik a pártot, létrehozzák az ottani vezetőséget. ^{126/}

A párt vezetésében még nem történik különösebb személyi változás, viszont a Komintern határozata értelmében újból rögzítik elképzelésüket. A programban az olasz népet a munkásosztály köré való felzárkózásra szólítják fel. ^{127/} Követelik továbbá, hogy minden fronton azonnal szüntessék be az olasz hadműveleteket minden annexio nélkül,

követelik a háborús bűnösök javainak elkobzását, a politikai foglyok szabadonbocsátását, az emberi szabadságjogok helyreállítását. A programot 1941 májusában még azzal egészítik ki, hogy "igazi, szoros baráti kapcsolatokat akarnak a Szovjetunióval." 128/

A kiegészítésben követelik a német fasiszta csoportok eltávolítását Olaszország területéről, az olasz fasiszta milícia feloszlatását, visszatérést a 8 órás munkanaphoz.

Ebben a programban benne van az olasz nép összefogásának szükségessége, viszont nem esik szó a munkáspártok akcióegységéről. Erről csak 1940 vége felé kezdenek szólni, s ebben szerepet játszik az olasz katonai-gazdasági összeroppanás, az angol katonai hadműveletek által keltett remény, és az is, hogy a Külföldi Bizottságnak még mindig nincs kapcsolata az Országgal, nem tudott ott bázisokat létrehozni, megszűnt az emigrációs csoportok és pártok együttműködése is a Népi Egység szervezet feloszlatásával Franciaországban.

Mindazközrejátszott abban, hogy a kommunista párt 1940 végén kijelentette: "...a párt kész tárgyalni a szabadság visszaszerzése érdekében, az olasz nép egységének megvalósítása érdekében a politikai harc főbb kérdéseiről a fasiszta diktatura megdöntése, a háború azonnali befejezése céljából a Szocialista Párttal." 129/

A Szocialista Párt vezetői részéről elsőként Nenni kísérelte meg a kommunistákkal való kapcsolatfelvételt. Levelet intézett a kommunista párt vezetőihez, amelyben kijelentette, hogy a hirtelen megszakított együttműködést újból szükségesnek tartja. "Hitler és Mussolini elleni küzdelem élet-halál kérdése" - írja Nenni. 130/ 1939-ben a Szocialista Párt még arról beszélt, hogy Németország a fő ellenség, de ez az egyetlen ellenség! Álláspontjuk megváltozott a háború megítélése és az együttműködés kérdésében is.

A kommunista párt az eddigi jelszók mellé kiadta: "Via Mussolini". 131/

Togliatti ezt a párt vezetőihez intézett felhívásában még kiegészítette azzal, hogy mindent el kell követni azért, hogy Olaszország elszakadjon Németországtól, sör kerüljön a háromhatalmi egyezmény felbontására.

A toulousi értekezlettől az 1941 nyarának legfontosabb eseménye, a Szovjetunió megtámadása még inkább megerősítette, hogy a nemzetközi munkáscsapat legfontosabb feladata az antifasiszta népfrontig. A népfront és a tömegmozgalom. sa még inkább megerősítette, hogy a nemzetközi munkáscsapat legfontosabb feladata az antifasiszta erők összefogása, mert most mutatta meg igazi arcát a fasiszmus, azt hogy célja a haladás feltartóztatása, minden haladó mozgalom felszámolása, a tömegek alávetése és kizsákmányolása.

A Kommunista Párt minden erejét erre a harcra igyekszik összpontosítani, és a jelzések szerint várható volt,

hogy ehhez aktív támogatását adja a Szocialista Párt. A párt újból kezdeményezőleg lép fel. A vichy Franciaországban levő emigráció tagjaihoz felhívással fordul, s ennek lett az eredménye, hogy a kommunista, szocialista vezetők és a gielisták tárgyaltak az Akcióbizottság az Olasz Nép Egységéért nevű szervezet /Comitato del' Azione per l' Unione del Popolo Italiano/ 132/ létrehozásáról Marseillesben. Az ülés után a Központi Bizottság megerősítette, hogy kész mindazokkal együtt harcolni, akik az olasz-német háborús paktum azonnali felbontását, különbéke megkötését a Szovjetunióval és Angliával, a német fasiszták és a Mussolini elleni harcot akarják. 133/

A marseillesi értekezlet eredményessége következtében került sor a toulousi találkozóra 1941 októberében, ahol olyan megállapodás született, amely elvezet az Ellenállásig, a Nemzeti Felszabadító Bizottságok létrejöttéhez.

Ezen az értekezleten a munkáspártok képviselőin kívül a gielisták is résztvettek. A toulousi program megfogalmazta az olasz népfrontpolitika programját, amelynek legfőbb célkitűzése az antifasiszta demokratikus megújulásért, a fasiszta háborúval való szakításért, a demokratikus szabadságjogok visszaállításáért folyó harc volt. A program főbb pontjai azok lettek, amelyeket

a Kommunista Párt javasolt, vagyis: különbéke a Szovjetunióval és Angliával, az olasz haderők kivonása a Szovjetunióból és minden frontról, a német csapatok kiűzése Olaszországból, megfosztani Mussolinit a hatalomtól, a demokratikus szabadságjogok biztosítása. Ki lehet emelni az egyezmény nyílt jellegét, azt, hogy mindenki csatlakozhat hozzá aki "...nem tudja elviselni már a fasizmus felelőtlenségét." 134/

Külön hangsúlyt kap a létrehozandó kormánnyal kapcsolatos elképzelés. Ez a kormány a fasizmus és a reakció elleni kormány, amely majd az egységi front eredményeként jön létre, nem korlátozza a munkásosztály szervezeteinek tevékenységét, de felszámolja a fasizmus, a reakció tevékenységének alapját. A kormánynak végre kell hajtani a programban kitűzött feladatokat, - hangsztatják is, hogy most a közvetlen cél nem a proletár hatalomátvétel. Demokratikus kormány létrehozását akarják, amely garantálja az állampolgári jogokat is. A demokratikus feladatokat, a demokratikus megújulást előtérbe állítva igyekeznek megteremteni az olasz népfrontot.

Érdemes megemlíteni, hogy a toulousi értekezlet idejére hivatalosan is megváltozott a szocialista párt állásfoglalása a háború jellegével kapcsolatban. A háborút mostmár a Szovjetunió megtámadásáig mindkét hadviselő fél részéről igazságtalannak tartják, a Szovjet-

unió harcát pedig antifasiszta felszabadító háborúként jellemzi. 135/

Megváltozott álláspontjuk nagymértékben járult hozzá, hogy a munkáspártok párbeszéde folytatódhatott -, mert ennek is szerepe volt abban, hogy a Kommunista Párt feladta az akcióegységet elutasító politikáját - illetve hamarosan a gyakorlati munkához vezethetett.

Az Akcióbizottság munkájának középpontjában az olasz egység megteremtése állt. Az egyes, a programot aláíró pártok sajtóikban sorra jelentetik meg a munkásokhoz, parasztokhoz szóló felhívásaikat a munka-, a fegyverszállítás szabotálására, az élelmiszer elrejtésére. A katonákat arra buzdítják, hogy fegyverrel szökjenek meg a hadseregből és álljanak a Vörös Hadsereg oldalára. 136/ Az Akcióbizottság munkájának hatása hamarosan érezhetővé válik Olaszországban.

1942 őszén már az ország területén, elsőként Milánóban alakult meg a toulousi program alapján álló antifasiszta szervezet. Megalakításában nagy szerepe volt a Jugoszláviából hazatérő Messolának - majd 1942 október-novemberben Észak-Olaszország más nagyobb városaiban is Olasz Nemzeti Front Bizottságai /Comitati del Fronte Nazionale Italiano/ néven. 137/

A megalakuló bizottságok elfogadták a toulousi programot. Összetételük az országon belül már a toulousihoz képest megváltozott. Új, újjonnan szerveződő politikai

erőkkel gyarapodott.

Az Igazság és Szabadság csoportból alakult meg az Akciópárt Carlo Sforza vezetésével. ^{138/}

Ujjáalakult a katolikusokat összefogó szervezet is Kereszténydemokrata Párt néven 1942-ben. Programját Rómában De Gasperi és Malvestiti dolgozták ki ^{139/} annak figyelembevételével, hogy "... a katolikus tömegek is szembefordultak a fasizmussal, egyre inkább igénylik a fasizmust felváltó új politikai rendet." ^{140/} A program az államforma kérdésében nem foglalt állást, az állásfoglalást a háboru utánra halasztja. "Amíg a háboru tart - jelentik ki - mindenek fölött az egység törvénye dominál." ^{141/} A Kereszténydemokrata Párt csatlakozott az antifasiszta pártokhoz, főként azért, hogy el ne vesszítsék a katolikus tömegek bizalmát, ^{142/} másrészt azért, mert a párttal a Vatikán az ellenállási mozgalom legradikálisabb csoportjait kívánta ellensúlyozni azért, hogy az antifasiszta megújulást a katolicizmus hegemoniájába illessze.

Bekapcsolódott a Nemzeti Felszabadítási Front Bizottságai munkájába a nagytőke pártja, a Liberális Párt is, amely 1942-ben alakult újjá. Ez a párt nagyban hozzájárult a fasizmus hatalomrajutásához, de most más irányu, antifasiszta orientációja jelzi a nagytőkének a fasizmusról való leválását.

Természetesen az események alakulásában nagy jelentőségű

volt a Kommunista Párt tevékenysége, de ennek a tevékenységnek a felélénkülését, s azt, hogy a párt hatni is tudott a tömegekre a nemzetközi események nagymértékben motiválták.

1941 tavaszán az angol offenzíva következtében Olaszország elvesztette kelet-afrikai gyarmatait és 1941 június 22-én a hitleri hadsereg mellett Mussolini is bekapcsolódott a Szovjetunió elleni hadműveletekbe. Így gyakorlatilag Olaszország számára is a fő hadszíntér a keleti front lett. Az első győzelmek után hamarosan bekövetkezett a szovjet ellentámadás 1941 végén. A szovjet egységek erős csapást mértek az olasz állásokra, de ekkor még súlyosabb katasztrófa nem következett be. Az el-alameini angol győzelem, majd a nyugat-afrikai partraszállás után röviddel megkezdődött a Vörös Hadsereg előrenyomulása is Sztalingrád térségében. Az 1942 december 11-i Don-kanyari offenzíva az olasz front áttörésével zárult, az olasz hadsereg megsemmisítő vereséget szenvedett.^{143/} A Vörös Hadsereg offenzívája, a sztalingrádi fordulat nemcsak az olasz, de a nemzetközi munkásmozgalom fellendüléséhez is hozzájárult.

Mussolini katasztrófa-politikáját már saját ellenzéke is megelégette, ezért megkísérelték leváltását. A leváltási kísérlet nem járt sikerrel, Mussolininak sikerült eltávolítani az ellenzéket a vezetésből, de ezzel csak ideig-óráig sikerült a döntést elodáznia. Világosan jelez-

ték ezt az egyre gyorsabban pergő események.

A Kereszténydemokrata Párt, az Akciópárt, a Liberális Párt és a republikánusok csatlakozásával az antifasiszta mozgalom jelentős lépést tett előre, kialakult az olasz népfront. "Az olasz nép legjobbjai megmozdultak és egyesültek a harcra." - jegyezte meg ezzel kapcsolatban Togliatti. 144/

Mi volt az oka, hogy a Nemzeti Front Bizottságai talpraállításában, vezetésében a kommunistáké volt a döntő szerep, az általuk javasolt programot fogadták el? Míg a szocialisták külföldön kezdtek újjászerveződni, a Kommunista Párt egyidejűleg Olaszországban is igyekezett kiépíteni pártsejtjeit. Agitált, terjesztette elképzelését a Stato Operaio, a Milánóban megjelenő Unitá révén. Adásaiban a fasizmus elleni harcra mozgósít a londoni rádió, a moszkvai rádió olasz nyelvű adásaiban pedig Togliatti ismertette a hallgatókkal a népfront lényegét és alapelveit. Az Unitát csak 1942 júliusától szerkesztették Olaszországban, mégis december végén már 60-80 ezer olvasója volt. 145/ Sokat javult a párt agitációs tevékenysége, mert más pártokhoz képest a hazai helyzetet is közelebbről ismerte. Befolyásának növekedésében szerepet játszott az is, hogy nagy konspirációs tapasztalata volt. Nehezítette a párt munkáját, hogy vezetőinek és tagságának jó része emigrációban, illetve börtönben van;

köztük a legtapasztaltabbak. Csak 1943 január-februárban tért vissza Olaszországba Roveda, Roasio, Amendola, Negarville és felvették a kapcsolatot a már otthon dolgozókkal /Massola/. Még később, augusztusban jutott haza Longo, Pietro Secchia, Scoccimarro, Li Gausi és hazatérésük után alakult csak meg a Kommunista Párt hazai vezetése. 146/

Az antifasiszták agitációs tevékenységének, szervezőmunkájának eredménye, hogy az apróbb spontán kezdeményezések helyett a háború okozta nyomorúság ellen tiltakozó mozgalmak egyre határozottabbak, egyre szervezettebbek lettek. 1942 végén, 1943 elején több, már tudatosan előkészített sztrájk zajlott le Észak-Olaszország nagyobb városaiban. Olaszország forrongani kezdett.

Közvetlenül az 1943-as márciusi sztrájkok előtt Lyonban a Kommunista, Szocialista és az Akciópárt vezetői /Amendola, Saragat, Lussu/ megbeszélést tartottak, amelyen megerősítették politikai akcióegységüket az ország demokratikus újjáépítése, a fasiszmus gazdasági-politikai bázisának felszámolása, a függetlenség és a béke kivívásának érdekében. 147/

Az antifasiszta pártok tevékenységének fokozódása, Olaszország egyre rosszabbodó katonai helyzete, a lakosság tartatatlan életszínvonala egyre több olasznak segített meglatni a helyes utat, elősegítette, hogy elforduljanak a fasiszmustól. Kezd világossá válni a tömegek előtt, hogy

ebből a helyzetből a kivezető utat Mussolini, a fasisz-
mus megbuktatása, a hitleristák kiűzése, a háboru befe-
jezése jelentheti csak.

1943. március 5-én a torinói Fiat-Mirafiori gyárak-
ban kirebbant a mintegy nyolcvan antifasiszta által elő-
készített és irányított hatalmas méretűvé szélesedő
sztrájk. ^{148/} A következő napokon ez kiterjedt Torinó
más gyáraira is /Grandi Motori, Rasetti, Aeronautica,
Ferriere/, 9-én a dohánygyár, a Lancia, Michelin Fiori
munkásai is beszüntették a munkát. Körülbelül egy hét
alatt a sztrájk Észak-Olaszország nagyobb városaira
is áttért.

1943 március 12-én a sztrájk előkészítésére és vezeté-
sére alakított munkásbizottság felhívással fordult a
dolgozókhoz, amelyben a sztrájk folytatására és kiszé-
lesítésére buzdította őket. Hiába volt erőszakosság, hi-
ába tartóztatták le a kommunista vezetőket, a sztrájk
március 18-ig eltartott Torinóban, de ki is szélesedett.
A torinói munkások harca eredménnyel járt. ^{149/} Mi volt
a legfőbb követelés? Követelték a háboru befejezését,
a munkaidő nyolc órára csökkentését, a kenyér és hus-
adagok növelését, a teljes bér kifizetését, a letartóz-
tatott munkások szabadonengedését. A jelszó: "kenyeret,
békét, szabadságot" ^{150/} volt.

A sztrájkmozgalom észak-olaszországi továbbgyűrűzésében
nagy szerepük volt újra a kommunistáknak, s lapjuknak

az Unitának. Arra szólítják fel március 15-én a munkásokat, hogy folytassák a sztrájkot tovább erőteljesen, tegyenek erőfeszítéseket arra, hogy az kiterjedjen az egész félszigetre. ^{151/} Igaz, ez a céljuk nem valósult meg, de ennek a felhívásnak hatására március 19-én Milánóban is sorra állnak le az üzemek /Pirelli, Breda, Borletti, Marelli/.

A sztrájkmozgalmak hatékonyságának fokozására a Kommunista Párt kitűzte az újabb sztrájknapot március 23-ra. Március 23-tól március 28-ig 35-40 ezer munkás tette le a szerszámot Milánóban, de Torinó több gyárában is újból sztrájkbaléptek a munkások. A sztrájkmozgalom vidékre is kiterjedve elhúzódott egészen április 6-ig. ^{152/}

A fasiszta hatóságok képtelenek voltak utját állni a mozgalmaknak, rákényszerültek arra - hiába használták fel a hitegetés és megtorlás eszközeit -, hogy teljesítsék a munkások követelését, kénytelenek voltak felemelni a munkások bérét.

A márciusi sztrájkok gazdasági követelésekkel indultak, de az előkészítők elképzelésének megfelelően a fasiszmus, a háború elleni fellépéssé szélesedtek. A gazdasági elégedetlenség politikai tartalmat kapott. A sztrájkmozgalom az első nagy munkásmegmozdulás volt a totális fasiszmus uralomrajutása óta, és egyben az első, amelyet az antifasiszta népfront elvei alapján döntően a kommunisták vezettek. Politikai jelentőségét az adta, hogy a kormány

kénytelen volt meghátrálni és teljesíteni a dolgozók követelését.

A sztrájkmozgalmak elcsendesedése után a fasiszta hatóságok kegyetlen megtorlást alkalmaztak. Így 1943 április 7-én a milánói pártvezetést is súlyos veszteség érte. Letartóztatták a párt sok harcosát, Mussolini emberei megtalálták az Unitá nyomdáját is. A nagy letartóztatási hullám után a Franciaországból illegálisan visszatérők /Novella, Amendola, Scoccimarro/ láttak hozzá a párt egységes vezetésének létrehozásához Torinóban. Az új egységes hazai vezetés 7 tagból állt: Massola, Piccolato, Roveda, Roasio, Novella, Amendola, Negarville. ^{153/} A vezetőség ezután a pártmunka megszervezése érdekében megbízottakat küldött Toscanába, Venetoba, megerősítették kapcsolatukat a római csoporttal /Onofri, Radice/. Amendola Emiliába ment, ahol újból megkezdték igen kezdetleges körülmények között az Unitá nyomtatását. ^{154/} Megkezdtek a Gruppi d' Azione dei Patriotti /Hazafias Akciócsoportok/ nevű harci csoportok szervezését Friuliban és Venezia Giuliában fegyveres akciók, szabotázs-
tevékenységek végrehajtására.

1943 tavaszán-nyarán a fasiszta rendszer súlyos válságba került. Csapatai mind a keleti fronton, mint Afrikában Tunisz és Bizerta esete után /1943 május 7./ vereséget szenvedtek. Erősödött az ellenállási mozgalom,

de aktivizálódott Mussolini ellenzéke is. A fasiszta rendszer támogatóinak egy része szerette volna, ha az ország számottevő politikai változás nélkül válik ki a háborúból.

Ebben a helyzetben az antifasiszta pártok Milánóban 1943 június 26-án ^{155/} értekezletet tartottak, ahol a Kommunista Párt akcióprogramjában javasolta a népi mozgalom egységes irányítását vállaló a Nemzeti Front Bizottságait összefogó Nemzeti Front létrehozását, valamint azt, hogy kiáltványban szólítsák fel a tömegeket általános antifasiszta felkelésre. Javaslatuk az, hogy általános sztrájkot kell szervezni, és azt tömegdemonstrációvá, népfelkeléssé kell átfejleszteni. Erre a felkelésre támaszkodva valamennyi antifasiszta párt részvételével meg kell alakítani a demokratikus kormányt. Megjelölték a kormány feladatait is: azonnal felmondani a szövetséget Németországgal, fegyverszünetet kötni, felosztatni a fasizmus minden állami és jogi intézményét, megszervezni és irányítani a németek elleni harcot, amnesztiát adni a politikai foglyoknak, felelősségre vonni Mussolinit és a háborús bűnösöket. ^{156/}

Javaslatuk a demokratikus kibontakozás keretein nem megy túl, de a programban foglaltak megvalósítása az összes antifasiszta párt érdeke. Mégis, a kezdeményezés nem maradt a kommunisták kezében, mert a kereszténydemokraták és a liberálisok a tervet nem fogadták el. Nem fogadták el az azonnali nép-

felkelésre való felhívást, nem akarták és nem merték a népre bízni a főszerepet. A kezdeményezés az antifasiszta erők kezéből így a monarchia körül csoportosuló erők kezébe került.

A monarche-fasiszta állam- 1943 július 10-én az angol-amerikai csíny és következményei csapatok partraszálltak Sziciliában.

Az uralkodó osztály megértette, hogy Olaszországnak nincs már esélye a győzelemre, a háború kimenetele veszélyezteti saját létüket is már. Taktikázni kezdtek, hogy elhatárolják magukat Mussolinitől. Az angol-amerikai csapatok elfoglalták Palermót, bombázták Rómát /július 22-től/ s ez számukra kedvezőtlen fordulat, veszélyes helyzet volt. Másrészt félték attól is, hogy a nagy márciusi tömegmegmozdulásokat újabbak fogják követni, olyanok, amelyek már radikálisabb változást hoznának Olaszország politikai életében. Magában a fasiszta kormányban is elégedetlenkedett az ellenzék, ezért a fasiszta Nagytanács bizalmatlanságot szavazott a miniszterelnöknek, Mussolininek. A király lemondatta, majd július 25-én megalakult a Badoglio kormány. "A királyi udvar ezzel az államsínnyel elzárta egy olyan kormány megalakításának a lehetőségét, amely felbontotta volna a szövetséget Németországgal. "A királyi udvar jobbnak látta, ha a fasiszta diktaturát olyan diktatúrával cseréli fel, amely tovább folytatja a háborút." ^{157/} A néptömegek ünnepelték a fordulatot, Mussolini bukását, abban a hiszemben, hogy ez a

változás a háboru végét jelenti. A nép öröme korai volt, a kormány bejelentette a háboru folytatását, a német fasiszták pedig egy nappal később betörték Olaszországba. A Badoglió kormány így létének első pillanatától két ellenséggel állott szemben. Az egyik ellenség az angol-amerikai haderő, a másik pedig a forma szerint még szövetséges német hatalom.

A kormány viszont egy harmadikat választott, az olasz nép ellen kezdett harcolni, amely július 26-án kivonult az utcára, megrohanta a fasiszta pártházakat, a börtönből kiszabadította a politikai foglyokat. Olaszország számos városában összeütközésre került sor a rendőrség és az antifasiszta erők között. ^{158/} Az események hatására, a szervezőmunka hatékonyságának fokozására a törvényen kívül helyezett pártok kiléptek az illegalitásból.

A kommunisták már július 26-án közzétették első legális nyilatkozatukat. Olyan kormány megalakítását sürgették, amely a nép érdekét szolgálja. A kereszténydemokraták és a liberálisok még várakozással tekintettek az új kormányra, még bíztak benne. A Kommunista Párt elképzeléseit Rómában is közzétette - Roveda ismertette -, azt is hozzáfűzve, hogy a párt ezt az antifasiszta pártokkal való együttműködés alapjának is szánja. "Olyan, az antifasiszta pártokból álló kormány kell, amely azonnal hadat üzen Németországnak." ^{159/}

1943 július 25 nemcsak a fasizmus bukásának napja

volt, de kezdete is annak a nagy tömegmozdalomnak, amely hamarosan megteremtette a gyakorlatban az antifasiszta egységet, az ellenállás alapját. A kommunista Párt a kereszténydemokraták és a liberálisok tiltakozása ellenére is kiadta az általános sztrájkra szóló felhívást. A hatalmas erővel kitörő sztrájk Észak-Olaszországban július 26-tól 28-ig tartott. A kormány a munkások mozgalmára a statárium kihirdetésével válaszolt. Az erőteljes antifasiszta munkásmozgalom viszont arra kényszerítette a kormányt, hogy eltörölje a fasizmus állami- és jogi intézményeit a fasiszta pártot, a nagytanácsot, a fasiszta miliciát, a fasiszta időszámítást, a szakmai szervezeteket stb. 160/ Megmaradt viszont a cenzura, szabadlábban maradtak a fasiszta politikusok is, nem engedélyezték a szakszervezetek helyreállítását sem. 161/ A kormány éppen csak megtűrte a pártok létét. Kihirdették ugyan a bebörtönzöttekre vonatkozó amnesztiát, de azt nem terjesztették ki a kommunistákra. 162/

Az antifasiszta tömegmozgalmak kikényszerítették a kormánytól néhány intézkedést, de a tömegek békevágya ellenére tovább folytatta a háborút. Ezért az antifasiszta pártok a háboru befejezésére koncentrálták erőiket. Együttes Bizottságuk már július 28-án Rómában közös nyilatkozatot tett közzé, amelyben a háboru azonnali befejezését követelték. "Ki a németekkel Olasz-

országból, a nép békét akar." 163/

A követeléseket nem teljesítette a Badoglio kormány, mert részint félt a németektől, részint a monarchia megmentésén fáradozott az antifasiszta pártokkal szemben. A háboruból való kilépést a németek hozzájárulásával kívánta megtenni. Ez az út nem volt járható, ezért - félve a németektől - az angol-amerikai hadvezetéssel kezdett tárgyalni.

A kialakult helyzetre való tekintettel a Kommunista Párt javaslatára a milánói antifasiszta bizottság elfogadott egy, a kormányhoz intézendő felhívást, amelyben újólág követelték a háboruból való azonnali kilépést, s azt, hogy a kormány szervezze meg a fegyveres harcot a német és olasz fasiszták minden támadásával szemben.

Követelték olyan "népi osztagok alakítását... amelyeknek célja és feladata a nemzeti felszabadító és függetlenségi háboru." 164/ Olyan kormány létrehozását követelték, "amely a németekkel való összeütközésben mozgósítani tudja az egész nemzetet." 165/ Az okmányból már egyértelműen kitűnik a felszabadító háboru, a partizánháboru elhatározása. Ezt alátámasztja az Unitában szeptember 7-én megjelent állásfoglalás is: "A nép és a katonaság békét akar. A békét csak úgy lehet megszerezni, ha földünkről kiűzzük a németeket." 166/ A tervezetet a római antifasiszta bizottság is elfogadta.

A fegyverszünet megkötésétől a népfrentkormány megalakulásáig. /Viták a kormányhoz való viszonyról és az államformáról./ Az antifasiszta pártok követelésének megvalósításáért a kormány semmit nem tett, nem biztosította Róma védelmét. Folytatta a tárgyalásokat az amerikaiakkal, s ennek következtében sor került a feltétel nélküli kapitáláció aláírására /szeptember 8./ ^{167/} A kapituláció után röviddel, a Rómát fenyegető német támadás miatt a kormányfő és az uralkodó elmenekült a fővárosból. A menekülés hírére a magára hagyott fővárosban az antifasiszta pártok megalakították az országos Nemzeti Felszabadító Bizottságot, ^{168/} amely szeptember 9-én felhívással harcra szólít fel minden olaszt a fasizmus ellen, a kormány politikája ellen. "Ezért - mondja a felhívás - új kormány kell. Olyan, amely szilárdan kezében tartja a védelem zászlaját, harcol a békéért, a szabadságért, a fasizmus gyökeres felszámolásáért, a németek kiűzéséért." ^{169/} A pártok már nem fogadják el a kormánnyal való együttműködést, maguknak tartják fenn a kormányalakítás jogát. Mostmár nem csak a munkáspártok hangoztatják, hogy lehetetlen a kormánnyal együttműködni, mert az népellenes. Nem lehet kapcsolat a monarcho-fasiszta kormány és az antifasiszta bizottság között, mert ez a harc fasizmaellenes. is. Az "... olasz munkások tudják, hogy nekik kell Olaszországot felszabadítani, nem kell az áruló király, nem kell a kormány." ^{170/} Ezt már a keresztény demokraták

és a liberálisok is elfogadták a szeptemberi események után. ^{171/} "Meg akarjuk tisztítani a hadsereget a fasisztáktól, együtt akarunk működni a fasiszták ellen Angliával, a Szovjetunióval, Amerikával, Olaszok fogadjatok fegyvert." ^{172/} A dokumentum jelentőségét az adja, hogy helyet kapott benne az összes antifasiszta párt beleegyezésével az a felhívás, amely az olasz népet fegyveres harcra szólítja fel. Az elképzelés szerint a partizánháborút szorosan összekapcsolják majd a hadsereg tevékenységével.

A Nemzeti Felszabadító Bizottság abban látta feladatát, hogy felkészüljön és a tömegeket is felkészítse a nemzeti felszabadító harcra. ^{173/}

A szeptemberi események miatt Olaszország két részre szakadt. A Badoglio-kormány tehetetlensége következtében a németek megszállták majd az egész országot és szeptember 27-én megalakították a "salói" fasiszta bábállamot. Dél-Olaszország az angol-amerikai csapatok ellenőrzése és a Badoglio-kormány irányítása alatt állt.

Szeptember vége és október első fele közt Dél-Olaszország a német megtorlások és az angol-amerikai előrenyomulás következtében felkelt. Nápoly négy nap alatt ürte ki a német megszállókat. ^{174/}

Észak-Olaszországban más a helyzet. A hitleristák az ellenállók százait végzik ki. Ezen a területen az ellenállás az életben maradás objektív szükségszerűsége-

ként is robbant ki. Ehhez a harchoz szervezkedni kell, s ebben az antifasizmus érvényesíti is kezdeményezését. Minden városban, minden tartományban megalakulnak és működnek a Nemzeti Felszabadító Bizottságok, s erőiket partizánháboruban fogják össze. Ez felkelés a háboru ellen, a nyomor ellen, a német brutalitás ellen, gerilla-harcokat vivnak, szabotázsstevékenységet hajtanak végre. A munkások ezeket a szabotázsokat sztrájkokkal támogatják. A partizánharc lassan, de szívélyesen erősödik és szélesedik, 1943 utolsó hónapjaiban pedig már Róma, a főváros körül is dúl a nép küzdelmévé szélesedett harc.

A két munkáspárt szeptember 28-án Rómában munkájuk elősegítésére újabb egyezményt kötött, ^{175/} amely politikailag előrelépés volt a korábbiakhoz képest. Itt deklarálják először, hogy a pártok közös célja "az, hogy a nemzet élcsapata, vezetője legyen a fasizmus, a németek elleni harcban a már létrejött Nemzeti Bizottságok vezetésében." ^{176/}

Az egyezményben a fő feladatot a következőkben jelölték meg: a függetlenségért, az új demokráciáért való harc, harc a náci agresszorok ellen. Nemzetközi vonatkozásban kijelentik, hogy a Szovjetuniót ismerik el a haladó munkásmozgalom élcsapatának a reakció- és imperialistaellenes erők legbiztonságosabb szövetségésének." ^{177/} "A Badoglió-kormány nem teljesíti feladatát. Meg kell mutatni, hogy az olasz nép maga is meg tudja

szervezni harcát. Minden városban, minden faluban ahol még nincs meg kell szervezni a Nemzeti Felszabadítási Front Bizottságait a fegyveres harc szervezésére." 178/ A pártok a jelenlegi kormányt már összetételénél fogva sem tartják alkalmasnak a németek elleni harcra, "mert tagjai reakciósak." 179/ A munkáspártok népfront-kormányt akarnak, olyan kormányt, amely energikus, antifasiszta politikát folytat, megszervezi a felszabadító háborút. Maga Togliatti sem tartja még ekkor elképzelhetőnek az együttműködést a kormánnyal. 180/

Az események hatására a kereszténydemokraták és a liberálisok is feladták korábbi, a Badoglio-kormány pozitív politikai tevékenységében bizó álláspontjukat, elvetették az együttműködés lehetőségét, 181/ de a monarchia fennmaradása mellett voltak továbbra is komondva, kimondatlanul. A Kommunista Párt és a Szocialista Párt pedig eljutott már oda, hogy a munkáskormány létrehozásáról beszéltek. 182/ A kormánnyal való együttműködés, illetve az új kormány összetételét illetően heves vita bontakozott ki. Togliatti ugyanis október 16-i rádióbeszédében megváltoztatott álláspontot hangoztatott. Azt javasolta, hogy négy feltétel esetén a pártok működjenek együtt a kormánnyal. A feltételek a következők:

- A kormányban fasiszta, antidemokratikus, reakciós elem nem maradhat.
- Szét kell zúzni a fasiszmus minden maradványát.

- Teljes szabadságot garantálni a demokratikus szervezeteknek.
- A kormány nem folytathat imperialista, népellenes politikát.¹⁸³

Miért változott meg Togliatti álláspontja? 1943 október 13-án a fegyverszüneti szerződés értelmében a kormány hadat üzent Németországnak, így a Szovjetunió, Anglia, Amerika Olaszországot közös hadviselő félnek ismerte el, megváltozott a politikai helyzet.

A kommunisták jó-része Togliatti álláspontját nem fogadta el, mert szerintük aki Moszkvában van nem ismeri az olaszországi helyzetet. Nem illik bele a Togliatti által javasolt megoldás a szocialisták elképzelésébe sem.¹⁸⁴

"Igaz - mondja Togliatti - szakítani kellene a kormánnyal, mert benne már senkinek nincs bizalma, de most a legfontosabb a felszabadítási háború, a németek elleni harc, a hitleristák kiűzése. Ebben a harcban fontos viszont, hogy a Felszabadítási Bizottság a harc élén álljon, nagy tömegeket mozgósítson, mert így a szövetségegeknek a beavatkozása nem sok lehetőséget adunk."¹⁸⁵ Hosszas vita után fogadták csak el a pártok Togliatti javaslatát. A kormányhoz való viszony kérdése így lekerült napirendről. Az államforma kérdésében viszont egyelőre nincs döntés.¹⁸⁶

A tömegek elégedetlenségének fokozódását, az antifasiszta pártok tevékenységének hatékonyságát jelezte egyértelműen az, hogy 1943 november közepétől a németek által megszállt területen újabb sztrájkorozat robbant ki. Az Unitá 1943 december 5-től szinte minden számában a sztrájkmozgalommal foglalkozik, általános sztrájkra mozgósít. A munkáselégedetlenséget a pártok már igyekeznek szervesen összehangolni a partizántevékenységekkel, a szabotázsakciókkal, ezzel is elősegíteni akarják az általános népfelkelés kibontakozását. "Nincs kenyér, a fasiszták a nyakunkon, általános politikai sztrájk kell, de ennek a németek elleni felkeléssé kell válni, a tömegek fegyveres harcává." ^{187/} Felszólították ugyanakkor a lakosságot, hogy a partizánokat élelmiszerrel, gyógyszerrel, ruhaneművel segítsék. ^{188/}

1943 november 23-tól kezdődően Milánó, Torinó, Velence, Padova munkásai a fasiszták megterlásai ellenére felvették a sztrájkot, majd ez továbbgyűrűzött a Sesto San Giovanni zónában. A munkabeszüntetés december 14-15-től már az olajüzemekre is kiterjedt, s eltartott december végéig. A sztrájkból nem lett nemzeti felkelés, de a munkáosztály újból megmutatta erejét, meghátrálásra kényszerítették a fasisztákat. ^{189/} A sztrájkmozgalom csendesedése után azonnal javasolta a Kommunista Párt egy újabb sztrájknap kitűzését és előkészítését 1944 februárjára, de a szocialistákkal történt

megegyezés után az újabb sztrájk időpontját március 1-re tették át. 190/

Érdemes megfigyelni, hogy a fasiszta megszállás alatt /1943 végén lezajlott sztrájkokban /amelyeknek előkészítése és irányítása döntően a kommunisták tevékenységének eredménye/ a kommunisták száma kevés az üzemekben, de befolyásuk nagy. Milánóban, Genovában, Torinóban 90 ezer munkás sztrájkolt, ebből 1160 a Kommunista Párt tagja. 191/

A fegyveres partizánháború széles nemzeti jellegének kibontakoztatása érdekében a munkáspártok javasolták az egyes antifasiszta pártok vezetése alatt álló észak-olaszországi partizánosztagek egységes nemzeti ellenállási hadsereggé való összefogását valamennyi antifasiszta pártból álló közös parancsnokság alatt. Ennek megvalósítása nem volt könnyű, mert a kereszténydemokraták és a liberálisok féltek, hogy ebben a parancsnokságban is a munkáspártoké lesz a döntő szó. Mégis a kommunisták és a szocialisták kezdeményezése sikerrel járt. 1944. januárjában megalkult az előzetes terveknek megfelelően az olasz felszabadító hadsereg, a Szabadság Önkénteseinek Hadteste. 192/ Sikerült összefogni az északi Nemzeti Felszabadító Bizottságokat is Észak-Olaszországi Nemzeti Felszabadító Bizottság néven. Ez a Bizottság január végén rendkívüli olasz kormányt alakított, és ezzel Északon létrehozta a nemzeti összefogáson alapuló új, demokratikus hatalom első állami intézményét. 193/

A központi NFB figyelembevette, hogy a két övezetben különbözőek a feladatok. Ezért a németek által megszállt területen a következő feladatokat jelölte meg: fokozni az üzemekben a szabotázszt, megakadályozni a munkások és a gépek Németországba hurcolását, erősíteni a partizánharcot, a szerveződő új szakszervezeteket a harc központjává kell tenni. ^{194/} Az üzemi agitációs és szervező-csoportok kialakításával a gyárak a nácik és az olasz fasisták elleni harc támaszpontjai lettek. Miközben Északon nagy lendülettel haladt előre az antifasiszta harc ügye, Délen bonyolultabb volt a helyzet. Félő volt, hogy az ország politikailag is kettészakad. A kibontakozást itt gátolta az antifasiszta pártok közt újra kirobbanó vita az államforma kérdésében.

1944 január 23-tól 29-ig Bariiban tartotta I. kongresszusát a Nemzeti Felszabadító Bizottság, amelyen az Akciópárt felvetette a király azonnali lemondatásának kérdését. Az Akciópárt álláspontját támogatták a kommunisták és a szocialisták is. Teljhatalmu rendkívüli olasz kormány létrehozását sürgették, a monarchia felszámolása érdekében pedig azt követelték, hogy a kongresszus átalakulva népképviselői gyűléssé készítse elő az alkotmányozó nemzetgyűlés összehívását. ^{195/}

A vita csak hosszú idő után oldódott meg részben belső, részben külső okok következtében. A belső okok közül megemlíthető a március 2-8. között lezajlott hatalmas

méretű sztrájk Észak-Olaszországban, 196/ másrészt az, hogy a Liberális Párt és a Kereszténydemokrata Párt monarchista képviselőinek bevonásával a Badoglio-kormányt átalakították. Továbbá a király bejelentette, hogy Róma felszabadulása után lemond. A külső ok az volt, hogy az átalakított kormányt a Szovjetunió elismerte. 197/ Az uralkodó bejelentése lehetővé tette, hogy az államformával kapcsolatos vita - amely már az antifasiszta pártok összefogását veszélyeztette - lehiggadjon, hiszen az uralkodó ígérete az antimonarchistákat részlegesen kielégítette, lehetővé tette, hogy a pártok ismét szorosan együttműködjenek. Ez a megoldás nyitotta meg a megegyezés útján a kormány és az antifasiszta pártok között. Kompromisszummal zárult a vita annak leszögezésével, hogy az államforma kérdéséről a felszabadulás után döntenek. Ezt az elképzelést erősítette meg a több éves távollét után ismét hazatérő Togliatti a Kommunista Párt Nemzeti Tanácskozásán március 29-31-én. A tanácskozás elfogadta, hogy az államforma kérdéséről a felszabadulás után alkotmányozó nemzetgyűlés dönt majd, mert ma az olasz munkáosztály előtt nem az a feladat áll, hogy azt cselekedjék amit az orosz munkások tettek." 198/ Így a Kommunista Párt állásfoglalása az antifasiszta pártok közti széthúzás felszámolását elősegítette, mert álláspontját a többi antifasiszta párt is elfogadta. 199/

Ennek eredménye lett az, hogy 1944 április 24-én az antifasiszta pártok bevonásával Badoglio vezetésével megalakulhatott a Nemzeti Egység Kormány, Salernóban, a népfrontkormány. ^{200/} Ezzel megalapozták az olasz demokráciát, megtették az első lépést a demokratikus kibontakozás és átalakulás felé. A kormányban Croce, Rodino, Togliatti, Mancini vett részt. A kormány hivatalbalépése után röviddel meghirdette programját, amely tulajdonképpen a Nemzeti Bizottság programja volt. ^{201/} A feladatok a következők: a nácik elleni harc fokozása, a fasiszmus gyökereinek felszámolása, a termelés helyreállítása, harc a spekuláció ellen, a háborús károk helyreállítása, a fasiszta bűnösök felelősségre vonása.

A Szovjetunió elsőnek ismerte el hivatalosan ezt a kormányt, amelynek létrejötte lehetővé tette, hogy a harc talaján politikai és vallási meggyőződésre való tekintet nélkül valamennyi hazafi összefogjon.

A nemzetközi munkásmozgalomban éppugy, mint az egyes országok mozgalmában az első világháború után központi probléma volt a munkásmozgalom két nagy szárnyának egymáshoz való viszonya és a munkásegység. A huszas évek egységfrontos erőfeszítése után úgy tűnt, hogy a két irányzat végleg elkülönült, sőt szembefordult egymással. A kapcsolatok annyira megromlottak, hogy a

munkásmozgalom belső ereje nem volt képes az ellentétek lebontására. Külső tényezők kellett ahhoz, hogy a tanulságokat összegezve olyan feltételek megteremtésén munkálkodjanak, amelyek képesek a fasizmus elleni harcban együttműködést létrehozni. Az egységfront utjában nehéz akadályok álltak. A két irányzat alapvetően ellentétes eszmei- politikai célkitűzésén a felhalmozódott politikai és morális ellentéteken, bizalmatlanságon túl a kapcsolatok felvételét nehezítette a vezetők személyi kontaktusának nem kielégítő volta. Az együttműködés utjának keresésében a kommunista párt bizonyult kisebb-nagyobb megingással következetesebbnek. Kezdeményezései, politikai és gyakorlati erőfeszítései nélkül a munkásegység szükségessége a felismerésnél aligha jutott volna tovább. A másik tényező a munkástömegek egység iránti ösztönös vonzása volt, ez kényszerítette a Szocialista Pártot arra, hogy tetteiben munkálkodjon az egységfrontért.

A proletáregység, a pártfúzió nem valósult meg Olaszországban. A szocialisták és kommunisták közti kapcsolatok egész története, kezdve az 1934-es akcióegység egyezménytől, sőt azt megelőzően is, azt mutatja, hogy mind-egyik párt saját eszközeinek és képességeinek megfelelően, saját hagyományával és ideológiájával segítette elő a közös harcot. Ha ideológiai egység állt volna fenn a pártok közt, nem lett volna probléma az akcióegység. Az 1934-es egyezményben is kifejezésre juttatták különböző

ideológiai álláspontjukat, de ez a különbség az adott helyzetben kevésbé akadályozta az együttműködést.

A két párt 1934-től tartó, s 1937-ben megerősített együttműködése volt az alapja annak, hogy az ellenállás idején létrejött a demokratikus erők egysége, amely társadalmilag magában foglalta a haladó középburzsoázia csoportjait is, politikailag pedig a katolikus tömegmozgalom nagyrészét is. A demokratikus erők egységének a munkáspártok egysége volt az alapja, ők kezdeményezték, szervezték és irányították ezt az egységet, amelynek programja a kommunista párt helyes stratégiai céljának megfelelően - harc a fasiszmus ellen, az egész ország felszabadításáért, harc egy olyan haladó demokrácia megteremtéséért, amely megvalósítja az egész társadalmi rend alapvető reformját, harc azért, hogy a haladó erők tömbjének kezébe kerüljön a társadalom irányítása. A fasiszmus elleni harcban, az ellenállási mozgalommal Olaszországban demokratikus antifasiszta forradalom zajlott le, amely elsöpörte a fasiszmust és megvetette egy új demokratikus államrend alapját. Togliatti ezt úgy értékelte, hogy ez a demokratikus fordulat tartalmát tekintve fontos eleme Olaszország előrehaladásának a szocializmus útján. A kommunista párt hangsúlyozta, hogy a cél a szocializmus, viszont a szocialista forradalomnak nincsenek meg a feltételei. Ezért legfőbb feladatnak az antifasiszta egységfront fenntar-

tását és további erősítését tartották. Programjukban is olyan követeléseket fogalmaztak meg, amely igen széles tömegek érdekét tartotta szem előtt, olyan célokat, amelynek megvalósítása érdeke volt a munkásoknak, parasztnak, városi középrétegeknek, sőt bizonyos pontig elfogadható volt a burzsoáziának is. A feladatok következetes megvalósításával olyan demokratikus rendszer jött volna létre, amely egy idő után megteremtette volna a szocialista forradalomra való békés áttérés feltételeit. A forradalom azonban félbemaradt. Igaz, hozott néhány jelentős eredményt, de a kitűzött feladatok következetes végrehajtását nem sikerült elérni, mert az olasz és amerikai nagytőke a kereszténydemokrata párt segítségével megbontotta az antifasiszta nemzeti egységet.

Jegyzetek

1. A reformizmus főbb képviselői Olaszországban Filippo Turati, Vittorio Emanuele Orlandó, Clandio Treves, Odoardo Morgari voltak. Idézi Anna Marengo: 35 éve alakult meg az Olasz Kommunista Párt.
Társadalmi Szemle, 1956/1. 95. oldal
2. Az Olasz Kommunista Párt. Szikra, 1952. 14. oldal
3. Kiss Aladár: Olaszország története 1748-1968. Akadémiai Kiadó, 1975. 129. oldal
4. A maximalisták 1919 március 10-én csatlakoztak a Kominternhez
5. A nemzetközi munkásmozgalom története /1830-1945/ Kossuth, 1973. 189. oldal. A burzsoá parlamentbe 156 szocialista párti képviselő került be 101 katolikus néppártival szemben, de a szocialista képviselők megmaradtak a kapitalista társadalmi rend keretében megvalósítandó reformok követelése mellett.
6. Az Olasz Kommunista Párt. Im. 18-19. oldal
1919-ben 1871 kisebb-nagyobb sztrájk zajlott le, összesen 1 millió 550 ezer dolgozó részvételével.
7. A párt az 1919. évi parlamenti választáson 1756344 szavazatot kapott, míg 1913-ban csak 347575 szavazatot. A párt taglétszáma 1919-ben 70 ezer, 1920-ban már 200 ezer. Az OKP. im. 19. oldal.
8. Genova, Torino, Milánó háromszöget jelenti.
9. Kiss Aladár: Olaszország története im. 150. oldal

10. Gramscit idézi Kiss Aladár Olaszország története c. munkájában im. 151. oldal
11. Kiss Aladár: Olaszország története im. 156. oldal
12. Komját Irén: Az olasz munkásmozgalom mai problémái. Társadalmi Szemle 1964/3. 49. oldal
13. Lenin: A Komintern III. kongresszusa.
Beszéd az olasz kérdésről. Művei 32. kötet 499. oldal
14. Komját Irén: Gramsci és a kommunizmus Olaszországban, Társadalmi Szemle, 1961/1. 45. oldal és
Lenin: A Komintern III. kongresszusa im. 501-502. oldal
A kommunistákra Livornóban 58 ezren, a reformistákra 14 ezren szavaztak. Serratiék 98 ezer szavazattal a reformistákkal maradtak. Lenin ezért elítélően nyilatkozott Serratiékről.
15. A Kommunista Internacionálé története. Kossuth 1971. 99. oldal
16. Pankovist József: Az Olasz Kommunista Párt kialakulása és fejlődése 1926-ig. Tudományos Szocializmus füzetek, 1972. 18. szám, 10-11. oldal
17. Komját Irén: Gramsci és a kommunizmus Olaszországban im. 45. oldal
18. Ezt a fordulatot ma többen hibásnak tartják; pl. Nenni is, mondván, a kommunisták a pártszakadással utat nyitottak a fasizmus hatalomrajutása előtt. Pankovits: im. 53. oldal

19. Togliatti: A demokrácia és a szocializmus problémái.
Kossuth, 1965. 19. oldal
20. Togliatti: A demokrácia és a szocializmus problémái
im. 23. oldal
21. A Népkörségben kommunisták, szocialisták, anarchisták,
republikánusok, pártonkívüliek és a nép különböző ré-
tegei voltak, akik harcolni akartak a fasiszmus ellen.
Az Olasz Kommunista Párt im. 42. oldal
22. Munkaszövetség: Kommunista Párt, Szindikalista Unió,
Vasutas Szakszervezet, Tengeri szállítás dolgozói és
a CGL szövetsége vett benne részt. Az OKP tétovázva
vett részt ebben a szervezkedésben
Közli: Luigi Longo: Az olasz nép harca a fasiszabadságért.
Szikra, 1953. 44-45. oldal és
Az Olasz Kommunista Párt im. 45. oldal
23. A paktum értelmében kölcsönösen lemondanak a fenyege-
tésről, a megtorlásokról. Megállapodtak abban, hogy
tisztelni fogják egymás pártszimbólumait.
Pankovits: im. 56. o. és
Az Olasz Kommunista Párt im. 44. oldal
24. Togliatti: im. 30. oldal és a Komintern története im. 131. o.
Bonomi miniszterelnök javaslatára kötötték meg a paktumot
1921. augusztus 2-án Rómában. Aláírták az Általános Mun-
kaszövetség reformista vezetői is. A Szocialista Párt
képviselői már ekkor bejelentették a Népkörségből való

kilépésüket. Az egyezményt a fasiszták soha nem tartották be.

25. Bordiga kritikáját Lenin kezdi meg a Komintern II. kongresszusán. A Komintern története im. 78. és 99. o.
26. A Komintern története. im. 135. oldal
27. Kiss Aladár: Im. 166. oldal
28. Az Olasz Kommunista Párt története im. 50. oldal
29. A téziseket a párt 1922. januári II. kongresszusán fogadták el. A tézisek tagadják a fasiszta államcsíny veszélyét, a szocialistákban pedig ellenséget láttak. Egyenesen következett ebből az antifasiszta munkásegység elvetése. Álláspontjuk szerint a kommunistáknak csak önvédelmi osztagokat kell fenntartani. 1922. október 28-án a feketeingesek bevonultak Rómába. Közli: Komját Irén: Gramsci és a kommunizmus Olaszországban im. 55. oldal
30. Pankovits József: im. 63. oldal
31. Pankovits József: im. 63. oldal
32. A Komintern álláspontja szerint a "fasizmus nem a munkáosztály egyik, vagy másik áramlata ellen, hanem az egész osztály ellen irányul - proletár - egységfront kell." A Komintern története im. 169. oldal
33. Az Olasz Kommunista Párt im. 53. oldal
34. Matteotti a Szocialista Párt képviselője. A választások

után antifasiszta beszédei miatt a fasiszták meggyilkolták 1924. június 8-10 között. Longo: im.47-48. oldal

35. Az aventinusi pártok határozata az, hogy 10 perces munkaszünetet tartanak. Az OKP ehelyett kiadja az általános sztrájkra szóló felhívást. A sztrájkban félmillió ember vett részt, de az mégsem vált országos méretűvé, elszigetelt maradt, mert a blokk pártjai nem járultak hozzá, hogy ők is kiadják az általános sztrájkra szóló felhívást.

36. Az 1925 decemberében hozott törvény értelmében a miniszterelnököket a kormány fölé helyezték. Míg eddig "primus inter pares volt, 1926 januárjában azt a határozatot hozták, hogy a kormány a parlament jóváhagyása nélkül is bocsáthat ki törvényeket, törvénybe iktatták a fasiszta szakmai szervezetek monopóliumát. 1926. november 5-én egy Mussolini-ellenes merénylet ürügyén valamennyi "rendszerrel ellentétes pártot és szervezetet" feloszlattak.

Kiss Aladár: Olaszország története im. 178. oldal

37. Gramscit 1924 augusztusában választották a kommunista párt főtitkárává.

38. Komját Irén: Gramsci és a kommunizmus Olaszországban im. 57. oldal

39. 1924. márciusában alapították.

40. Rinascita 1973. szeptember 7. 35. szám 16. oldal

- 41/ Rinascita 1974. március 29. 13. szám 11. oldal
A kongresszus ideje: 1926. január 21. A kongresszust a fasiszta terror, a pártbetiltás miatt kellett külföldön tartani.
- 42/ Pankovits: im. 69. oldal
- 43/ Kiss Aladár: Olaszország története im. 184 oldal
- 44/ A kivételes törvények után például a CGL vezetői beleegyeztek a szervezet feloszlatásába, ezért a kommunista párt 1927. február 20-án Milánóban, vezetése alatt újra életrehozta.
"A munkások más osztályszervezeteinek is fent kell maradni és működni kell".
- 45/ Komját Irén: Gramsci és a kommunizmus Olaszországban im. 59. oldal
46. Rinascita 1975. február 21. 32. oldal
47. A Komintern története Im. 219. oldal és
Az Olasz Kommunista Párt X. kongresszusa. Kossuth, 1963. 10. oldal
48. A Kommunista Internacionálé V. kongresszusának tézisei taktikai kérdésekről.
1924. június 17.-július 8. 8-9. oldal.
Kiadja az MSZMP Politikai Főiskola Nemzetközi Munkásmozgalom Történeti Tanszéke. Kéziratként.
49. Kiss Aladár: Olaszország története im. 184. oldal

- 50/ Letartóztatták többek között Gramscit, Terracinit, Scoccimarrot. Az Olasz Kommunista Párt in. 63. oldal
51. A Külföldi Központ vezetője Párizsban Togliatti lett. Az Olasz Kommunista Párt in. 67. oldal
52. Az Olasz Kommunista Párt IV. kongresszusa Wölnben 1931. áprilisában volt.
53. Görög Tibor: "Olasz ut a szocialismushoz" Togliatti életművében. Tájékoztató. /Kiadja: a Marxizmus-Leninizmus Oktatási Főosztály/ 1974. 3-4. szám 87. oldal
54. Dokumentumok a magyar forradalmi munkásmozgalom történetéből 1929-35.
A KI VB. egységfelhívása 213-217. oldal Budapest, 1964.
55. Republikánusok: Laza szervezeti felépítésű heterogén ideológiájú és társadalmi bázisú:
- szabadkőműves burzsoázia,
- közép-olaszországi, szicíliai, romagnai kézművesek, parasztok.
56. Horváth Jenő: Az antifasiszta egységfront kialakulása az olasz munkásmozgalomban /1933-35./ Tudományos Szocializmus füzetek 1977. 43. szám 6-14. oldal
57. A szociáldemokrácia a burzsoázia fő támasza, ellenforradalmi az a felfogás, hogy a munkásegységfront a munkáspártok blokkja - jelentették ki. *Spriano* in. II. kötet 1969. Torino 1969. 383. oldal
58. Lo Stato Operaio 1934. március 8. évf. 3. szám
Documenti del Partito Comunista Italiano III. 274. oldal

59. Lo Stato Operaio 1934. március 8. évf. 3. szám
Documenti del PCI. III. 275. oldal
60. Lo Stato Operaio 1934. március 8. évf. 3. szám
Documenti del PCI 276-278. oldal.
61. Lo Stato Operaio 1934. július 8. évf. 7. szám
Documenti del PCI. A Proletár Akcióegységért. 490. o.
62. A Giustizia e Libertà 1929-ben alakult Párizsban. El-
utasítja a fasizmus, annak bukása után az olasz tár-
sadalom teljes megújítását kívánja. Elsődlegesnek az
olaszországi harcot tartotta. Csak a G.L-nek és a
Kommunista Pártnak volt Olaszországban illegális szer-
vezete.
Horváth Jenő: Az antifasiszta egységmozgalom kialaku-
lása az olasz munkásmozgalomban. in. 8. és 18. oldal
63. Hivatkoznak az 1934. februári francia példára, ami-
kor a francia munkáspártok sikeresen szálltak szem-
be a fasizmussal. Lo Stato Operaio 1934. július 7.szám
491. oldal
64. Lo Stato Operaio 1934. július 8. évf. 7. szám
Documenti del PCI. 492-493. oldal
65. Lo Stato Operaio 8. évf. 8. szám 1934. augusztus
571-574. oldal
"Az egységfront megszervezéséért." Ruggero Grieco
a fentiekben leírt módon mondja el véleményét az ak-
cióegységről, annak elfogadási előzményeiről.

66. Komját Irén: Népfrentpolitika az európai munkásmozgalomban. Kossuth, 1967. 35. oldal
67. Critica Marxista 1966. március-április 2. szám 204-205. oldal.
68. Lo Stato Operaio: 1934. augusztus 8. évf. 8.szám 577. o.
69. A közös akciók - s ez mutatja az egyezmény korlátozott jellegét, csak afasizmus és a háború elleni harc közvetlen feladataira vonatkoznak. Az egyezmény érinti a továbbfejlődés útját, az egységes proletárpárt megteremtésére irányuló törekvést is.
- A Kommunista és a Szocialista Párt akcióegyezménye,
Párizs
- Lo Stato Operaio. 1934. augusztus 8. évf. 8. szám.
577-578. oldal.
70. Lo Stato Operaio, 1934. augusztus, 8. évf. 8. szám
A pártok nyilatkozatai. 578-579. oldal.
A Szocialista Párt a kommunisták által javasolt egységfrontot korábban olyan manővernek fogta fel, mellyel a kommunisták el akarják venni tagságát.
71. Lo Stato Operaio. 1935. június 9. évf. 6. szám
Documenti del PCI. Il fronte popolare contro il fascismo e guerra. 393. oldal
72. Lo Stato Operaio. 9. évf. 4-5. szám . 1935. április-május,
259. oldal.

73. Lo Stato Operaio. 9. évf. 4-5. szám 1935. április-május
247. oldal
74. Horváth Jenő: Az antifasiszta egységfront kialakulása
az olasz munkásmozgalomban. in. 26. o.
75. Horváth Jenő: Az antifasiszta egységfront kialakulása
az olasz munkásmozgalomban. in. 29. oldal.
76. Kuzli Paolo Spriano: Storia del Partito Comunista
Italiano. 1970. Einaudli, 3. kötet, 19. oldal.
77. Sul movimento operaio italiano /a cura di Franco
Ferri/ Roma, 1964. 103. oldal.
78. Spriano: in. 3. kötet. 32. oldal
79. Togliatti: A demokrácia és a szocializmus problémái.
Kossuth, 1965. 64. oldal.
80. Lo Stato Operaio. 9. évf. 11-12. szám. 1935. november-
december 705. oldal
81. Spriano: in. 3. kötet 48. oldal
82. A Giustizia e Libertà csoport vezetői a Roselli testvérek
Spriano: in. 3. kötet, 49. oldal
83. Spriano: in. 3. kötet, 48. oldal
84. Il Nuovo Avanti, 1935. október 19. é. oldal
85. Spriano: in. 3. kötet, 45. oldal
86. Igaz, Olaszországot agresszívra nyilvánították, megtil-
tották a fegyverszállítást, zárolták az Olaszországból
jövő áruimportot. De nem került sor pl. a Szezi csa-

torna lezárására az olasz hajók előtt, továbbra is kapott létfontosságú nyersanyagokat /szénét, vasércet, de főleg kőolajat/. Ha megszüntették volna a kőolajszállítást, komoly problémák elé került volna a fasiszta olasz vezetés, mert olajszükségletüket szinte 100 %-ig importból fedezték. A Népszövetség tiltó határozatát az olajszállító államok nem tartották be.

87. Il Nuovo Avanti. 1936. március 21. Nenni cikke a fasiszta veszélyről.

88. Lo Stato Operaio. 1936. június 6. 10. évf. 6. szám 412. oldal.

La riconciliazione del popolo italiano e la condizione per salvare il nostro paese della catastrofe.

89. Lo Stato Operaio. 1936. június 6. 10. évf. 6. szám, 430. old.

La vittoria della Fronte Popolare in Francia.

90. A Mussolini-féle 20 pontos program főbb követelései:

Az olasz köztársaság kikiáltása, a végrehajtó hatalom decentralizálása./Csak 1977-ben fogadta el a 382. számú törvényt a képviselőház, amely a központi kormány egész sor jogkörét - közoktatás, egészségügyi ellátás kereskedelem irányítása stb. - átadta a tartományi tanácsoknak./ általános lefegyverzés, az általános szabadságjogok biztosítása, az ipari- és pénzügyi részvénytársaságok felszámolása, a nyolc órás munkanap biztosítása.

Ki kell sajátítani a háborús profitokat az egyházi javakat.

A földet át kell adni a parasztságnak, meg kell szüntetni a titkos diplomáciát.

Az osztályoknak együtt kell működni a termelésben, de az elosztásnál is a termelésben végzett munka érvényesüljön. Mindezt a kommunista párt megismétli és terjeszti propagandájában, befejezéséért idézik Mussolinit: "fizessenek a gazdagok."

91. Per il pane, per il lavoro, per la terra, per la pace, per la libertà.

Lo Stato Operaio. 1936. augusztus X. évf. 8. szám 523. o.

92. Lo Stato Operaio. 1936. augusztus, 10. évf. 8. szám.
Per la salvezza dell'Italia, per la riconciliazione del popolo italiano. 535. oldal

A dokumentum érdekessége, hogy aláírói valódi, és nem illegális nevükön szerepelnek. Az aláírók a következők: Togliatti, Ruggiero Grieco, Giuseppe di Vittorio, Giuseppe Dezza, Mario Montagnana, Luigi Longo, Emilio Sereni, Pietro Farani.

93. Küzli Spriano: im. 3. kötet, 98. oldal

94. Küzli Spriano: im. 3. kötet, 99. oldal

95. Archivio Partito Comunista. /Gramsci Intézet/ 1440/20/20.
Critica dei lavori del CC. Togliatti levele. 1937. február 14. Aláíratlan, fotokópia, géppel írott.

97. Gramsci 1926. november 8-án került börtönbe. 1937. április 27-én halt meg, röviddel kiszabadulása után.
Lo Stato Operaio. 1937. XI. évf. 5-6. szám. május-június 324-325. oldalakon.
Közlik Ruggiero beszédét. I doveri dell antifascismo italiano nell' ora presente.
98. Spriano: im. 3. kötet, 85. oldal
99. Lo Stato Operaio: I doveri dell' antifascismo italiano nell' ora presente. 1937. XI. évf. 5-6. szám május-június. 324. és 325. oldal.
100. 1937. március 3-4. Párizs. Közli Spriano: im. 3. kötet 171. oldal
101. APC 1440/20/20 /Gramsci Intézet/ 1937. február 14.
102. APC 1440/20/20 im. Togliatti levele a párt Központi Bizottságához. /Fotocopia, géppel, aláírás nélkül/ EB7. február 14.
103. Lo Stato Operaio: 1938. XII. évf. 7. szám, április 15. 123. oldal
104. Lo Stato Operaio: 1938. április 15. /im/ 123. oldal
105. Lo Stato Operaio. 1937. XI. évf. 5-6. szám május-június.
Ruggiero Grieco: I doveri dell antifascismo italiano nell ora presente. 323. oldal
106. Radio Madrid, Radio Valencia, Radio Milano antifasiszta propagandát folytat. Felszólítja az olaszországi munká-

hokat a szervezkedésre, ellenállásra, szabotázsakciókra.

Közli: Spriano: im. 3. kötet, 183. oldal

107. Lo Stato Operaio. 1938. XII. évf. 7. szám, ápr. 15. 123.o.

108. Lo Stato Operaio. 1937. XI. évf. 7-8. szám, július-augusztus, 400-402. oldal. Közli az egyezmény teljes szövegét.

109. A Berlin-Róma tengely ellen. A Központi Bizottság állásfoglalása.

Lo Stato Operaio. 1937. szeptember. XI. évf. 9. szám
500-501. oldal

110. Spriano: im. 3. kötet, 246. oldal

111. Ruggiero Grieco: La lotta per la democrazia.

Lo Stato Operaio. 1938. okt. 1. 12. évf. 16-17. szám
250. oldal

112. Grieco: La lotta per la democrazia.

Lo Stato Operaio. 1938. október 1. 16-17. sz. 251. oldal

113. Per la disfatta del fascismo.

Lo Stato Operaio. 1938. október 1. im. 247. oldal

A szocialista párt nem fogadta el, hogy a treckisták árulók, nem értettek egyet a párton belüli ellenséghe-
reséssel.

114. Spriano: im. 3. kötet, 268. oldal

115. Itt egyezett bele Franciaország és Anglia először

Csehszlovákia megszállásába szeptember 18-án.

116. Lo Stato Operaio. 1938. október 15. 18. szám
Il complotto di Monaco. 300. oldal
117. Lo Stato Operaio. 1938. december 15. 22. szám 385.
oldal
118. Lo Stato Operaio. 1938. december 1. 21. szám 364.
oldal.
119. Küzli Lo Stato Operaio: Dokumentumok. 1938. december
1. 21. szám. 375-380. oldal.
120. Spriano: im. 3. kötet 328-329. oldal.
121. A KP Külföldi Hivatalának manifestuma. Küzli Spriano
im. 3. kötet, 332. oldal
122. Spriano: im. 337. oldal
123. Lettere Spartaco 1940. július 15. 15. szám. A kommu-
nista párt röplapja és Spriano im. 3. kötet, 333. oldal
124. Lo Stato Operaio: 1940. március 15. 14. évf. 1. szám
14-16. o.
Il PSI nel pantano della guerra imperialista. Nenni
Nem értett egyet a párt politikájával, ezért 1939-ben
kivált a Titkárságból.
125. Lo Stato Operaio: 1940. május 15. 14. évf. 2. szám
37. oldal. La socialdemocrazia italiana.
126. Spriano: Storia del Partito comunista. 1973. Roma.
Einaudi 4. kötet, 22-23. oldal

127. Lo Stato Operaio: 1940. október-november 14. évf.
7-8. szám, 101 oldal: Un programma d'azione per la
pace e per la libertà címmel közlik a programot.
128. Lo Stato Operaio 1941. I. évf. 6-7. szám 104. oldal
129. L'Unità del popolo italiano nella lotta, contro la
guerra. Lettere Spartaco. 21. szám 1940. december
130. Lo Stato Operaio. 1940. október-november, 14. évf.
7-8. szám, 11-13. oldal
Una lettera di Pietro Nenni.
131. 1941. január 15. APC /Gramsci Intézet/ 1530/1.
"Le Mussolinival!" - Togliatti felhívása a pártveze-
téshez.
132. Komját Irén: Népfrentpolitika az európai munkásmozgalomban.
36. oldal. és
Giorgio Amendola: Comunismo, antifascismo, Resistenza
Editori Riuniti, 1967. 440. oldal.
133. Il comunismo italiano nella seconda guerra mondiale.
Editori Riuniti. 1963. 151-152. oldal.
Per la vittoria dell'URSS, per la liberazione dell'
Italia dal giogo hitleriano e per la pace. 1942. június.
134. Lo Stato Operaio. 1941. október-november 1. évf. 10-11.sz.
I militari del PSI e del PCI e GL lanciano un appello
al popolo italiano. /Köszli a toulousi programot./
Az okmány aláírói: Kommunisták: Sereni, Dezza
Szocialisták: Nenni, Aragat
GL: Silvio Trentin és Fausto Nitti.

135. *Lo Stato Operaio* 1941. augusztus-szeptember 1. évf. 8-9. szám.
Un appello di Pietro Nenni ai socialisti. 130. oldal
136. *Unità*. 1942. július 1. Az olasz nép egységéért.
Unità. 1942. augusztus 1. Az olasz egységért.
Lo Stato Operaio. 1942. augusztus 2. évf. 8.szám 166. o.
Lo Stato Operaio. 1932. szeptember 5. felhívás a kantonákhoz és a tengerészekhez fegyverrel való szökésre.
137. *Lo Stato Operaio*. 1942. november-december 2. évf. 11-12. szám. 226-227. oldal. *Salvare Italia dalle catastrofe*.
138. Az Olasz Kommunista Párt *im.* 96. oldal. Bázisát értelmiségiek, kutatók, hivatalnokok adják főként, de van kispolgári bázisa is.
139. Massimo Legnani: *Italia dal 1943 al 1948*. Torino. 1974. 36-41. oldalon közli a párt programját.
Idee ricostruttive della Democrazia Cristiana.
140. Horváth Jenő: Az Olasz Szocialista Párt a 60-as években. *Tudományos Szocializmus* füzetek, 1974. 25-26. szám 94. oldal.
141. Legnani: *im.* 38. oldal
142. Ezért szakított a Vatikán korábbi álláspontjával
/Quadragesimo anno. 1931. és Divini redemptoris 1937./
Ezekben a Vatikán megtiltotta a katolikusoknak a kommunistákkal való együttműködést.

Az ellenállásba való bekapcsolódás előzményeiről a kereszténydemokraták antifasiszta tevékenységéről szól részletesen,

Horváth János: Az olasz Democrazia Cristiana ideológiájáról és politikájáról /1943-53./ című műve.

Tudományos Szocializmus füzetek 1976. 38. szám 41-71. oldal

143. Roberto Battaglia: A második világháború. Kossuth, 1963. 238-244. oldal.
144. Rinascita. 1973. szeptember 7. 17. oldal
145. Umberto Massola: L'Unità clandestino a Milano nel 1943. Megtalálható: Unità, 1964. április 28. 3. oldal
146. Il comunismo italiano nella seconda guerra mondiale. Edit. Riuniti, Róma 1963. XXIII. oldal. Amendola bevezetője.
147. Il comunismo italiano nella seconda guerra mondiale. in. /7. dokumentum/ A három párt egyezménye 179. oldal
148. Spriano: in. 4. kötet 173-176. oldal.
149. Longo: Az olasz nép harca a felszabadulásért. Szikra, 1953. 69-70. oldal. 300 lírát kapott minden munkás, megigérték a teljes bér kifizetését.
150. Spriano: in. 4. kötet 168-170. oldal
151. Unità. 1943. március 15. Közli, hogy eddig a sztrájkokban mintegy százezer munkás vett részt.
152. Spriano: in. 4. kötet. 184-190. oldal

153. Spriano: in. 4. kötet, 220. oldal
154. G. Amendola: I numeri piu brutti dell' Unità
Közl: Comunismo, antifascismo, Resistenza. in. 320. o.
155. Il comunismo italiano nella seconda guerra mondiale
in. 20. dokumentum 188-189. oldal.
156. Il comunismo italiano... in. 21. dokumentum 189. oldal
157. Il crollo dello stato fascista e dell' esercito,
Rinascita, 1973. szeptember 17. 17. oldal
158. Unità, 1943. július 27. 1. oldal és
a quella notte a Milano risuono "Bandiera Rossa".
Rinascita. 1973. július 20. 15-16. oldal.
159. Unità, 1943. július 27. 2. oldal.
160. Andronnyikov: Olaszország 1940-1951. között. Szikra,
1952. 17. oldal.
161. Sokan csak szeptember elején szabadultak ki. Longo in.
77. oldal.
162. Oreste Lizzadri: Quel dannato marzo 1943. Avanti /Mi-
lano/ 1962. 16-20. oldal.
Oreste Lizzadri és Massimo Legnani vezetésével már
1943. augusztusban megtették az első lépést, mert ipari-
mezőgazdasági munkásokat, bank- és biztosítási alkal-
mazottakat tömörítő szervezetet hoztak létre.
163. Rinascita 1973. szeptember 7. 19. oldal.
164. Longo in. 79. oldal

165. Battaglia in. 85. oldal
166. Rinascita, 1973. szeptember 7. 19. oldal
167. 1943. szeptember 8-án írták alá. Battaglia in. 258. oldal
168. Il comunismo italiano nella seconda guerra mondiale.
in. 30. dokumentum 198. oldal.
169. Unità, 1943. szeptember 10. 1. oldal.
170. Unità, 1943. szeptember 19. 1. oldal. La politica di
Badoglio.
171. Avanti! 1943. szeptember 26. 1. oldal Responsabilità!
172. Rinascita, 1974. március 29, 14-15. oldal.
Togliatti rádióbeszéde 1943. szeptember 10-én.
173. Unità 1943. szeptember 10. 1. oldal. "Olaszok fogjatek
fegyvert"
174. Longo: Az olasz nép harca a felszabadulásért in. 116-118.o.
175. Avanti! 1943. november 8. 1. oldal.
176. Rinascita, 1974. március 29. 15. oldal.
Togliatti rádióbeszéde 1943. szeptember 23-án.
177. Avanti! 1943. november 8. és 1. oldalon közlik az egyez-
mény szövegét.
178. Unità, 1943. október 12. 1. oldal
179. A kormányban 5 fasiszta tábornok és maga Badoglio van!
Unità, 1943. október 12. 2. oldal.
180. Rinascita, 1974. március 29. 15. oldal, Togliatti rádió-
beszéde 1943. szeptember 23-án.

181. Il Lavoro Italiano. 1943. szeptember 11. 1. szám, 1. oldal
/Ez az egyetlen szám jelent meg./ a föld alatti szak-
szervezet lapja. Avanti! 1943. szeptember 26. 1. oldal.
182. Avanti! 1943. július 18. 1. oldal. Che cosa vuole il
PSI?
Álláspontjukat október végéig nem változtatták meg.
183. Spriano: im. 5. kötet 1975. 54-55. oldal.
184. Spriano im. 5. kötet 120-127. oldal
185. Rinascita, 1943. november 5. 1. oldal
186. Rinascita, 1943. november 5. 1. oldal.
Togliatti: il problema della monarchia
187. Unità, 1943. december 5. 1. oldal
Della guerra partigiana all'insurrezione
188. Unità, 1943. október 12. 1. oldal.
189. Unità, 1943. december 24. 1. oldal. A sztrájkokban kb.
170 ezer ember vett részt.
190. Spriano im. 5. kötet. 1975. Einaudi, Torino 251-256.
oldal.
191. Spriano im. 5. kötet 224-225. oldal
Milano: 33 500 sztrájkolóból 530 a kommunista
Gehova: 10 400 " 290 "
Torino: 47 000 " 340 "
192. Longo: Az olasz nép harca a felszabadulásért 207-210. oldal

193. Longo: in. 156-157. oldal
194. Rinascita, 1974. március 29. Togliatti rádióbeszéde.
195. Avanti! 1944. február 7. 1. oldal Il congresso di Bari.
196. Unità, 1944. március 23. A sztrájkmozgalomban kb. 1
millió ember vett részt és
Rinascita, 1975. április 25. 18. oldal.
197. Spriano in. 5. kötet, 292. oldal
198. Togliatti: A demokrácia és a szocializmus problémái,
Budapest, 1965. 112. oldal. Togliatti beszéde Nápoly-
ban, 1944. április 11-én.
199. A Nemzeti Tanácskozás anyagát közli.
Il comunismo italiano nella seconda guerra mondiale,
42. számú dokumentum, 225. oldal.
200. Longo in. 207. oldal és Rinascita, 1974. március 29.
11-13. oldal.
201. Unità, 1944. május 10. 1. oldal.

Felhasznált irodalom

A nemzetközi munkásmozgalom története /1830-1945./
Kossuth, 1973.

A nemzetközi munkásmozgalom története /1918-1939./
Kossuth, 1960.

A Kommunista Internacionálé története, Kossuth, 1971.

A Kommunista világmozgalom fejlődése Kossuth, 1967.
/szerk: Szántó György/.

Korunk világgazdasága II. A fejlett tőkés országok.
Közgazdasági- és Jogi Könyvkiadó, 1965. Budapest.

Szántó György: Imperialista és antiimperialista stratégia.
Kossuth, 1970.

Szántó György: A nyugat-európai munkásmozgalom új vonásai.
Kossuth, 1965.

Konját Irén: Népfrontpolitika az európai munkásmozgalomban.
Kossuth, 1967.

Sul movimento operaio internazionale.

/a cura di Franco Ferri/ Róma, 1974.

Dimitrov: Válogatott cikkek és beszédek. Szikra, 1952.

Togliatti: A demokrácia és a szocializmus problémái.
Kossuth, 1965.

L.N. Andronnyikov: Olaszország 1940-1951. között.
Szikra, 1952.

Federico Chabod: Olaszország története /1918-1948./
Gondolat, 1967.

Kiss Aladár: Olaszország története/1748-1968./

Akadémia, 1971.

G. Amendola: Comunismo, antifascismo, Resistenza.

Ed. Riuniti. 1967.

Luigi Longo: Az olasz nép harca a felszabadulásért.

Szakra, 1953.

Az Olasz Kommunista Párt Szakra, 1952.

Pado Spriano: Storia del Partito Comunista Italiano.

Einaudi, 1967.

Togliatti: Az Olasz Kommunista Párt, Kossuth, 1960.

Spriano: Storia del Partito Comunista Italiano

2. kötet Einaudi 1969.

3. " " 1970.

4. " " 1973.

5. " " 1975.

Togliatti: La formazione del gruppo dirigente del PCI nel
1923-24. Ed. Riuniti. 1962.

Pankovics József: Az OKP kialakulása és fejlődése 1926-ig.

Tud. Szoc. füzetek, 1972. 18. szám.

Horváth Jenő: Az antifasiszta népfront kialakulása az
olasz munkásmozgalomban /1933-35./

Tud. Szoc. füzetek, 1977. 43. szám.

Horváth Jenő: Az Olasz Szocialista Párt a 60-as években.

Tud. Szoc. füzetek, 1974. 24-25. szám.

Bethlen Oszkár: Népi demokratikus fejlődés Spanyolországban
/1936-1939/. Kossuth, 1962.

Roberto Battaglia-Giuseppe Garritano: Az Olasz Ellenállás
története Kossuth, 1965.

Battaglia: A második világháború, Kossuth, 1963.

Il comunismo italiano nella seconda guerra mondiale.
Ed. Riuniti, 1963.

La Resistenza in Italia /1943. júl. 23-1945. ápr. 25./
Feltrinelli 1962.

P. Secchia: I comunisti e l'insurrezione /1943-45./
Ed. Riuniti, 1973.

Massimo Legnani: Italia dal 1943 al 1948. Torino 1974.

Horváth Jenő: Az olasz Democrazia Cristiana ideológiájáról,
politikájáról /1943-53./
Tud. Szoc. füzetek 1976. 38. szám.

E. Musco: La verità sull'8 settembre 1943.
Garzanti, 1965.

Oreste Lizzadri: Quel dannato marzo 1943. Edit Avanti! 1962.

P. Secchia: Il PCI e la guerra di liberazione /1943-45./
Feltrinelli, 1964.

Candiano Palaschi: Az olasz fasizmus végnapjai
Kossuth, 1975.

Tartalomjegyzék

I. A Kommunista Párt megalakulása, erőfeszítései a munkás-egység visszaállítására /1-16. oldal/

- A munkásmozgalom helyzete az I. világháború után.
- Eredmények és ellentmondások az antifasiszta mozgalomban. A Kommunista Párt politikájának alakulása.

II. Akcióegységben a munkáscsapat a fasiszmus, a háború ellen, az antifasiszta népfrontért, /16-83. oldal/.

- Az 1934-es akcióegyezmény előzményei és eredményei.
- A Komintern VII. kongresszusának hatása, a "kibékítés" jelző körüli vita.
- A munkásegység a fasiszmus ellen, a kapitalizmus megdöntéséért.
- A nemzetközi helyzet hatása, újabb viták a munkáspártok között.
- A toulousi értekezlettől az antifasiszta népfrontig. A népfront és a tömegmozgalmak.
- A monarcho-fasiszta államcsíny és következményei.
- A fegyverszünet megkötésétől a népfrontkormány megalakulásáig. Viták a kormányhoz való viszonyról és az államformáról.

Jegyzetek 84-105. oldal

Felhasznált irodalom 106-109. oldal

15-65/1977. bksz.

Tárgy: Németh István
doktori szigorlata.
Melléklet: 1 db disszertáció

Dr. Serfőző Lajos elvtársnak
egyetemi docens

H e l y b e n

Professzor Elvtárs!

Mellékelve Németh István: Az Olasz Kommunista Párt harca a munkás-
egységért, az antifasiszta népfrentért /1921. január 21-1944. április 24/

című doktori értekezését tisztelettel felkérem, hogy azt megbírálni
sziveskedjék. Legyen szabad Professzor Elvtárs szives figyelmét fel-
hivnom tanácsülésünk ama határozatára, amely a bírálat elkészítésének
és benyújtásának legkésőbbi határidejét a kézhezvételtől számított
harmadik hónap utolsó napjában állapította meg.

A mellékelte értekezést a bírálat elkészítése után sziveskedjék átadni
tanszéke könyvtárosának leltárba vétel és a könyvtárban való elhelye-
zése céljából.

Szeged, 1977. október 27.

C. János

.....
dékán

A kiadmány hiteles:

L. Serfőző
.....
főelőadó

Kapták: Dr. Rácz János tsz. egyetemi tanár
Dr. Serfőző Lajos docens
..... társbíró